

Aile İçi Problemlerinin Çözümünde Din ve Maneviyat: Strazburg'daki Türk Göçmenler Üzerine Nitel Bir Araştırma* **

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 16 Ağustos 2025 Kabul Tarihi: 17 Aralık 2025

✉ Tuba Kevser Şahin

Dr. /PhD.

DİB / Directorate of Religious Affairs

<https://ror.org/007x4cq57>

<https://orcid.org/0000-0003-2130-1737>

tkshahin@hotmail.com

Öz

Bu çalışma, aile içi sorunları ve bu sorunların çözümünde din ile maneviyyatın rolünü Fransa'nın Strazburg kentinde yaşayan Türk ve Müslüman göçmen aileler özelinde incelemektedir. Nitel araştırma desenine göre yapılandırılan çalışmada, farklı yaş, eğitim ve kuşaklardan toplam 96 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmış ve veriler tematik analiz yoluyla çözümlenmiştir. Bulgular, göçmen ailelerde en sık karşılaşılan sorunların çocuk ve akraba kaynaklı problemler, iletişim eksikliği ve kuşak çatışması olduğunu göstermektedir. Din ve maneviyyatın ise bireylerin bu zorluklarla başa çıkmalarında güçlü bir psikososyal destek kaynağı olarak işlev gördüğü tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların manevi danışmanlık hizmetlerine yönelik farkındalıklarının düşük olduğu, ancak bu tür hizmetlere duyulan ihtiyacın yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışma, göçmen ailelerin uyum süreçlerini desteklemek için din temelli manevi danışmanlık hizmetlerinin profesyonel bir çerçevede yapılandırılması gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Din ve Maneviyat, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Göçmen Aileler, Aile İçi Sorunlar.

* Bu makale CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

** Bu çalışma Prof. Dr. Mustafa Naci KULA danışmanlığında 18 Eylül 2024 tarihinde tamamladığımız "Aile İçi Problemlerin Çözümünde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik: Strazburg'ta Yaşayan Türk-Müslüman Örneği" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye, 2024). Ayrıca çalışma Karabük Üniversitesi "Din ve Maneviyat Psikolojisi" başlıklı 2. Uluslararası Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu'nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

The Impact of Religion and Spirituality on Solving Family Problems Among Turkish Immigrants in Strasbourg* **

Research Article

Received: 16 August 2025 Accepted: 17 December 2025

Abstract

This article examines the phenomenon of father absence, which has emerged alongside the disintegration of the family institution amid the social, cultural, and intellectual transformations of the postmodern era, from a multidimensional perspective. Processes such as modernization, individualization, rising divorce rates, shifts in gender roles, and feminist discourses have weakened the traditional authority and guiding role of fathers, creating ruptures that negatively affect children's psychosocial, cognitive, and spiritual development. The study aims to reveal how the structural and cultural dynamics of postmodern society contribute to father absence and to analyze its multilayered consequences at the individual, family, and societal levels. In this context, it highlights the risks father absence poses for family stability and social cohesion, emphasizing the need for targeted social policies. The research is grounded in the literature of sociology, psychology, and family studies, employing a qualitative framework with descriptive and document analysis techniques, and adopting a multidisciplinary approach.

Keywords: Sociology of Religion, Father Absence, Postmodern Family, Individualization, Social Policy.

* This article is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

** ** This article is extracted from my doctorate dissertation entitled "The Impact of Religion and Spirituality on Solving Family Problems Among Turkish Immigrants in Strasbourg: A Qualitative Study", supervised by Prof. Dr. Mustafa Naci KULA (Master's Thesis/Ph.D. Dissertation, Osmangazi University, Eskişehir, Turkey, 2024). Furthermore, this study was presented as an abstract at the 2nd International Postgraduate Student Symposium on "Psychology of Religion and Spirituality" at Karabük University.

Summary

This qualitative study examines the family challenges faced by Turkish and Muslim immigrant families living in Strasbourg, France, and the role of religion and spirituality in addressing these issues. Migration represents not only a geographical relocation but also profound cultural, social, and psychological transformations. Adapting to a new social environment poses particular challenges for immigrant families in terms of identity, belonging, and navigating cultural differences. Turkish immigrant families in multicultural cities such as Strasbourg strive to maintain traditional values and religious sensitivities while integrating into the host society, a dual process that generates various family challenges, including difficulties in communication, parent-child relationships, marital roles, intergenerational value transmission, and kinship relations. To explore these dynamics, a qualitative research design was employed. Participants consisted of 96 volunteers recruited through four associations in Strasbourg that engage in activities rooted in national and spiritual values. Of the participants, 83.3% (n=80) were women and 16.7% (n=16) were men, representing diverse ages, educational backgrounds, and migration generations. Data were collected via semi-structured interviews addressing demographics, family problems, the effects of migration, the role of religion and spirituality in coping, and knowledge and expectations regarding spiritual counseling services. Interviews were transcribed from recordings and notes, coded, and thematically analyzed. Direct participant quotations were used to illustrate findings. The results indicate that the most common family problems include child-related issues (41.6%, n=40), conflicts involving relatives (30.7%, n=32), disagreements (23%, n=24), communication difficulties (20.1%, n=16), personality differences, and cultural incompatibilities. Child-related issues primarily involved discipline, educational responsibilities, social media use, and intergenerational conflicts. Family tensions were further exacerbated by kinship pressures, interference, and comparisons. Migration-related challenges included struggles with belonging, cultural conflicts, differing views on gender roles, and language barriers. Additional but less frequent problems included economic difficulties, harmful habits, and infidelity. Participants reported relying heavily on religious and spiritual resources to cope with these challenges. Reported strategies included faith (40.6%, n=39), submission to God (37.4%, n=36), prayer (19.7%, n=19), supplication (16.6%, n=16), patience (16.6%, n=16), participation in religious gatherings (12.4%, n=12), love and fear of God (11.4%, n=11), Qur'an recitation (10.4%, n=10), and gratitude (7.2%, n=7). Participants indicated that religious beliefs and practices not only provide a metaphysical framework but also enhance psychological resilience, emotional balance, and social support. Spirituality alleviates stress and anxiety through values such as patience, hope, forgiveness, and gratitude, fostering endurance during crises. Mosques and

community associations were viewed not only as places of worship but also as centers for socialization, counseling, and guidance. However, awareness and accessibility of spiritual counseling services remain limited; some participants were unaware of these services, while many recognized their potential benefit in resolving family problems. This gap reflects high demand but insufficient institutional provision. The study provides qualitative insights into generational differences in family life, the effects of cultural conflicts on marital harmony, and the regulatory role of religious values in family communication. In conclusion, this research highlights the multidimensional nature of immigrant families' challenges and demonstrates that religion and spirituality serve as powerful and functional coping resources for individuals confronting these difficulties.

Giriş

Göç, bireylerin yalnızca coğrafi değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik anlamda köklü bir değişim yaşamasına neden olan çok boyutlu bir olgudur. Göçle birlikte değişen yaşam koşulları, yeni bir toplumda kimlik inşası, aidiyet arayışı ve karşılaşılan sosyal uyum zorlukları, bireyleri ve aileleri derinden etkilemektedir.¹ Özellikle Avrupa'ya göç eden Türk ve Müslüman ailelerde, geleneksel aile yapısı ile yeni toplumun değerleri arasındaki farklar, kuşaklar arası çatışmaların ve aile içi iletişim sorunlarının belirginleşmesine yol açmaktadır.²

Strazburg gibi Avrupa'nın çok kültürlü şehirlerinde yaşayan göçmen aileler, bir yandan kendi inanç, gelenek ve kültürlerini korumaya çalışırken, diğer yandan yeni toplumsal yapıya uyum sağlama çabası içindedir. Bu süreçte aile içi ilişkiler, çocuk eğitimi, evlilik dinamikleri ve akrabalık ilişkileri gibi temel alanlarda çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır. Göçün getirdiği sosyo-ekonomik zorluklar, dil bariyerleri, dışlanma, ayrımcılık ve kültürel farklılıklar bu problemleri daha da derinleştirmektedir.³

Tüm bu sorunlar karşısında Türk ve Müslüman göçmen bireylerin en önemli başa çıkma kaynaklarından biri din ve maneviyattır. Dinî inançlar, ibadetler, dua ve cemaat desteği, göçmen bireyler için hem anlam üretme hem de psikolojik dayanıklılığı artırma işlevi görmektedir.⁴ Maneviyat, bireyin yüce bir güçle ilişki kurma hissini, aşkın olana yönelişini ve kutsalı arama sürecini kapsayan çok boyutlu bir olgu olarak tanımlanır.⁵

¹ Leyla Ercan v.dğr. "Göç Sürecinde Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar", *International Social Sciences Studies Journal* 5/43 (2019), 4790; Esra Işık - Fatmagül Ertuğrul "Mülteci Ruh Sağlığında Güncel Yaklaşımlar", *Sağlık ve Akademik Bakış Dergisi (SABD)* 12/1 (2022), 181.

² Ayhan Kaya, "Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları", *Göç Araştırmaları Dergisi* 1 (2015), 71-74; Durali Karacan, "Islamophobia and Values in Western Societies: An Analysis of the Impacts on Muslim Men of Islamophobic Attacks in the UK", *Değerler Eğitimi Dergisi* 21/46 (2023), 441.

³ Esma Yılmaz - Gülay Günay, "Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme", *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi* (2022), 6; Durali Karacan, "How do Muslim Men in the UK Employ Religion as a Coping Method with Islamophobia?", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 24/1 (2024a), 18.

⁴ Kenneth I. Pargament, "From Research to Practice: Three Waves in The Evolution of The Psychology of Religion and Spirituality", *Spiritual Psychology and Counseling* 8/3 (2023), 221.

⁵ David Elkins v.dğr., "Toward a Humanistic-Phenomenological Spirituality", *Journal of Humanistic Psychology* 28/4 (1988), 10; Frances Vaughan, "Spiritual Issues in

Bu yönüyle kişinin kendisiyle, yaşamla ve nihai gerçeklik olarak gördüğü değerlerle kurduğu ilişkiyi şekillendirir. Özellikle aile içi problemlerle baş etme sürecinde ise içsel bir denge sağlayarak sabır, umut, affetme ve şükür gibi dinî değerler aracılığıyla bireyin duygusal yüklerini hafifletici bir rol üstlenir.⁶

‘Maneviyat’ kavramının modern anlamda ilk kullanımı 17. yüzyıl Fransa’sında Madam Guyon’un mistik içerikli eserlerinde görülmektedir.⁷ O dönemde ‘spiritualité’ kavramı din ve ruhsallığı birbirinden ayırmaksızın Tanrı’ya yönelim anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ise Fransız teolog ve psikologlar bu kavrama daha çok ‘ruhsallık’ anlamı yüklemekte; dinî boyuttan ziyade bireyin içsel denge, anlam arayışı ve varoluşsal yönelimlerini ifade etmektedir.⁸ Fransa’da bu kavramın kurumsal bir çerçeveye kavuşması ise büyük savaş⁹ sonrasında başlamış; 1920 yılında ilk Müslüman “aumônerie” (dinî danışman) atanmış, ancak bu hizmet uzun yıllar askerî alanla sınırlı kalmıştır.¹⁰ Dinî danışmanlar savaş dönemlerinde gezici hastanelerde yaralı askerlere manevî destek sağlıyor, hastabakıcılara yardım ediyor, hastaları teselli ederek dua ve dinî uygulamalar gerçekleştiriyorlardı. Cephede ise izin verildiği ölçüde siperlerde askerlere moral veriyor, dinî telkinlerde bulunuyor ve özellikle saldırı günlerinden önce birlikleri ziyaret ederek Tanrı’nın desteğini hissettirmeye çalışıyorlardı. Bu faaliyetlerin askerlerin cesaretini ve savaş motivasyonunu artırdığı düşünülüyordu.¹¹ Boniface,¹² bu hizmetin 1940’lara dek oldukça yavaş ilerlediğini, Kaaniche¹³ ise 1976 tarihli bir genelgeyle

Psychotherapy”, *Journal of Transpersonal Psychology* 23/2 (1991), 105; Brian J. Zinnbauer v.dğr., “Religion and Spirituality: Unfuzzifying the Fuzzy”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 36/4 (1997), 556; Sevede Düzgüner - Ali Ayten, *Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu* (Ankara: DİB Yayınları, 2020), 21.

⁶ Ali Ayten v.dğr., “Dinî Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012), 42.

⁷ Alistair E. McGrath, *Christian spirituality: An introduction* (Blackwell Publishers, 1999).

⁸ P. Scott Richards – Allen E. Bergin, *A Spiritual Strategy for Counseling and Psychotherapy* (American Psychological Association, 2011), 22.

⁹ Fransız literatüründe “la Grande Guerre” veya Türkçesiyle “Büyük Savaş”, tarihî olarak II. Dünya Savaşı’ndan önce ve uzun yıllar boyunca I. Dünya Savaşı’nın özel adı olarak kullanılmıştır.

¹⁰ Elyamine Settoul, “Musulmans dans les armées françaises”, *Migrations Société* 120/6 (2008), 38.

¹¹ Xavier Boniface, “Les Enjeux de L’aumônerie Musulmane dans L’armée Française de 1914 à 1962”, *Revue Historique des Armées* 241/4 (2005), 76-77.

¹² Xavier Boniface, “Les Enjeux de L’aumônerie Musulmane dans L’armée Française de 1914 à 1962”, 91.

¹³ Habib S. Kaaniche, *L’accompagnement Spirituel en Milieu Hospitalier* (Paris: L’Harmattan.Kaaniche, 2005), 67.

manevi danışmanların görev tanımına hastalara psikolojik destek sağlama görevinin resmen eklendiğini belirtmektedir. Uzun süredir hastane manevi danışmanlığı yapan Denis Ledogar görevlerini “dinleyerek, dua ederek, ayin yaparak veya bir şefkat hareketi yaparak hastalara bir damla sevgi aşılama çalışmak” olarak ifade etmektedir.¹⁴ Ancak günümüzde Fransa’da görev yapan Müslüman manevi danışmanların sayısı, Katolik ya da Protestan danışmanlara kıyasla oldukça sınırlı¹⁵ ve görev alma aşamaları daha teferruatlıdır.¹⁶ Bu durum, Müslüman göçmen toplulukların artan manevi danışmanlık ihtiyaçlarıyla mevcut kurumsal kapasite arasındaki uyumsuzluğu daha görünür kılmaktadır. Bu tarihsel ve kurumsal çerçeve, Fransa’da yaşayan Türk ve Müslüman göçmen ailelerin manevi destek arayışlarını ve karşılaştıkları sınırlılıkları anlamak için önemli bir zemin oluşturmaktadır; bu bağlamda camiler gibi dinî kurumlar, göçmen topluluklar için yalnızca ibadet mekânları olmayıp, aynı zamanda sosyal dayanışma ve rehberlik hizmetleri sunarak kritik bir rol üstlenmektedir.¹⁷

Bu çalışma, Strazburg’da yaşayan Türk göçmenlerin aile içinde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlarla baş etme süreçlerinde din ve maneviyyatın işlevini anlamaya yönelik nitel bir çalışmadır. Göç olgusunun gölgesinde şekillenen ailevi güçlüklerin, bireyler tarafından dinî inançlar ve manevi kaynaklar aracılığıyla nasıl anlamlandırıldığı¹⁸ ve bu çerçevede hangi baş etme yollarının geliştirildiği incelenmiştir. Böylece göçmen ailelerin yaşadığı aile içi sorunlara ışık tutulması ve elde edilen bulguların, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak bir perspektif sunması amaçlanmıştır.

1. Göçmen Ailelerin Aile İçi İlişkilerinde Din ve Maneviyat

Göç olgusu, bireylerde sosyal, kültürel ve psikolojik açıdan derin dönüşümlere yol açmakta; bu süreç, aile ilişkilerini ve aile içi dinamikleri de önemli ölçüde etkilemektedir.¹⁹ Özellikle Strazburg gibi Avrupa’nın merkezî şehirlerinde yaşayan Türk göçmenler, iki farklı kültür arasında

¹⁴ France Info, “Denis Ledogar, l’aumônier qui célèbre la vie au chevet des mourants” (Erişim 15 Temmuz 2025).

¹⁵ Le Figaro, “La Difficile Pratique Des Religions En Prison” (Erişim 14 Nisan 2025).

¹⁶ Céline Béraud v.dğr., *De la Religion En Prison* (Presses Universitaires de Rennes, 2016), 274.

¹⁷ Cemal Ataman, “Yapısal Adaptasyon ya da Caminin Asli Fonksiyonlarını Üstlenme Süreci”, *III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2005), 534.

¹⁸ M. Naci Kula, “Zorluk ve Sıkıntılarla Başa Çıkma Süreçlerinde Manevî Destek Örneği Olarak İnşirah Suresi Üzerine Psikolojik Analizler”, *Türk Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 3 (2021), 22.

¹⁹ Hüseyin Ünsal, “Göç ve Aile: Göçün Aile Üzerindeki Etkileri”, *Uluslararası Psiko-Sosyal Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2/3 (2022), 85; Durali Karacan, “How the Challenges for Somali Muslim Men in the UK Affect Their Identity Resilience?”, *Mütefekkir* 11/21 (2024b), 223.

sıkışmışlık hissi, kimlik bunalımı ve aidiyet sorunları gibi problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar.²⁰

Aile kurumunun sağlamlığı, göç sürecinde yaşanan stres faktörleriyle başa çıkabilmenin temel koşullarından biridir. Bu noktada, din ve maneviyat aile bireyleri için önemli bir başa çıkma kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Dinî inançlar ve uygulamalar, bireylerin yaşamı anlamlandırmalarına ve karşılaştıkları zorluklarla daha güçlü şekilde mücadele etmelerine katkı sağlamaktadır.²¹ Özellikle yurtdışında yaşayan Türk göçmen aileler için de kişinin iletişim²² ve problem çözme becerilerini geliştirebilmesi, diğer bireyler ile arasında uzlaşmayı kolaylaştırmakla beraber ²³ aidiyet hissini pekiştiren ve kültürel sürekliliği sağlayan bir işlev de görebilmektedir.

Fransa’da yaşayan Türk ailelerin karşılaştıkları aile içi sorunların başında dil farklılıkları, kültürel uyumsuzluklar, kimlik çatışmaları ve kuşaklar arası değer aktarımında yaşanan kopukluklar yer almaktadır.²⁴ Bu durumlar zaman zaman aile içi iletişimi zayıflatmakta ve boşanma oranlarında artışa neden olmaktadır.²⁵ Göç süreciyle birlikte değişen toplumsal roller, özellikle kadın ve erkek arasındaki ilişkileri yeniden tanımlamayı gerektirmektedir. Nitekim bazı araştırmalar, evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasında bireylerin yeni rollerine uyum sağlayamamalarının etkili olduğunu ortaya koymaktadır.²⁶

Din ve maneviyat, bu karmaşık süreçte hem bireysel hem de ailevi düzeyde düzenleyici bir işlev görmektedir. Manevi başa çıkma yöntemleri, aile fertleri arasında sevgi, saygı, sabır ve affetme gibi değerlerin yaşatılmasına katkı sağlamakta; böylece aile içi ilişkilerde çözüm odaklı bir yaklaşımın gelişmesine imkân tanımaktadır.²⁷ Zira bu temel değerler

²⁰ Mehmet Ali Akıncı, “Fransa’daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları”, *Bilig* 70 (2014), 50; Sevinç Akdoğan Öztürk - Yaprak Türkan Yücelin Taş “Fransa’daki Üçüncü Kuşak Türklerin Kültürel Uyum Durumlarının İncelenmesi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/1 (2018), 61-65.

²¹ Turgay Şirin - Neslihan Dursun, “Evli ve Bekâr Bireylerde Yaşamın Anlamı ve Maneviyat Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *EKEV Akademi Dergisi* 85 (2021), 469.

²² Lamia Levent Abul, “Ailede İletişim”, *Soru ve Cevaplarla Aile Hayatı: Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, ed. Zekiye Demir (İstanbul: İz Yayınları, 2018), 44.

²³ Sevede Düzgüner – Ali Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu* (Ankara: DİB Yayınları, 2020), 33.

²⁴ Funda Aslan Türkşen, *Fransa’da Yaşayan Türklerin Manevî Danışmanlık İhtiyacı* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 16-23.

²⁵ Perspektif, “TBMM Avrupa’da Yaşayan Türklere Dair Raporunu Açıkladı” (Erişim 29 Mart 2018); Ünsal, “Göç ve Aile: Göçün Aile Üzerindeki Etkileri”, 88.

²⁶ Gökrem Kelebek Küçükarslan - Reyhan Atası Topçuoğlu, “Boşanmış Türk Göçmen Kadınları Sağlanan Sosyal Hizmetler: Belçika Modeli Örneği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19/3 (2024), 752.

²⁷ Sema Karagöz - Emine Gümüş Böke, *Aile ve Dinî Rehberlik Merkezlerinde Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri* ed. Sevede Düzgüner - Ali Ayten (Ankara: DİB

insan davranışlarını şekillendiren önemli unsurlardır ve aile, bu değerlerin inşa edildiği en kritik yerdir. Ailede sevgi, saygı, sorumluluk, güven gibi temel değerler çocuklar tarafından da önce taklit, sonra da model alma yoluyla öğrenilir ve içselleştirilir.²⁸ Bu değerler aynı zamanda manevi danışmanlık hizmetlerinin de temelini oluşturarak, göçmen ailelerin ruhsal dayanıklılıklarını artırmaktadır.²⁹

Araştırmalar, dindar bireylerin evliliklerinde genellikle daha yüksek düzeyde memnuniyet bildirdiklerini³⁰ ve dinî başa çıkma yöntemlerinin depresyon gibi ruhsal sorunlar üzerinde olumlu etkiler yaratabildiğini göstermektedir. Ancak bu bulguların, dindarlık ve maneviyyat yönelimlerinin türlerine ve yoğunluklarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Literatür dikkatle incelendiğinde, söz konusu olumlu etkilerin genellikle istatistiksel olarak anlamlı olmakla birlikte düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.³¹ Dolayısıyla, dindarlık ve dindarlığın alt boyutları ile evlilik uyumu ve evlilik uyumunun alt boyutları arasında genel olarak anlamlı fakat zayıf bir ilişki bulunmaktadır.

Aile içinde maneviyyatın etkin şekilde yaşanması, güven duygusunun gelişmesine ve kuşaklar arası kültürel devamlılığın sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, maneviyyat temelli bir aile yapısının evliliğe olumlu yansımaları,³² göçmen ailelerin Avrupa toplumlarına entegrasyon sürecinde de önemli bir destekleyici unsur olarak değerlendirilebilir. Manevi başa çıkma yaklaşımlarının aile dinamiklerine entegre edilmesi ise hem bireylerin ruhsal sağlığını güçlendirmekte hem de aile birliğini koruyarak toplumsal uyuma katkı sunmaktadır.

Yayınları, 2020) 60-68; Mebrure Doğan, “Ailede Değerlerin İnşasına Psikolojik ve Pedagojik Yaklaşım: Sevgi, Saygı, Sabır, Hoşgörü Değerleri Örneği”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 31/1 (2023), 552.

²⁸ Doğan, “Ailede Değerlerin İnşasına Psikolojik ve Pedagojik Yaklaşım: Sevgi, Saygı, Sabır, Hoşgörü Değerleri Örneği”, 544.

²⁹ Hatice Gül, “Değişen Kent Ailesinde Sevgi Anlayışları ve İlişkilerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Din ve Bilim Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/2 (2020), 89.

³⁰ Fatma Balcı Arvas - Hayati Hökekleli, “Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/34 (2017), 145; Ahmet Rıfat Geçioğlu, - Hasan Kayıklık, “Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 19/1 (Haziran 2019), 212.

³¹ Bonelli v.dğr., “Depresyonda Dinî ve Manevî Faktörler: Araştırmaların Bir Araya Getirilmesi ve Değerlendirilmesi”, çev. Nurten Kimter, *Dinî Araştırmalar* 16/43 (2013), 228; Ali Ayten v.dğr., “Dinî Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, 76.

³² Nicholas H. Wolfinger - W. Bradford Wilcox, “Happily Ever After? Religion, Marital Status, Gender, And Relationship Quality in Urban Families”, *Social Forces* 86 (2008), 1311; Halil Ekşi, *Aile Terapisi: Manevî Yönelimli Bir Perspektif* (Ankara: Nobel Yayınları, 2020).

2. Yöntem

Bu çalışma, Fransa'nın Strazburg şehrinde yaşayan Türk ve Müslüman göçmen bireylerin aile içi sorunlarını anlamak ve bu sorunlarla baş etmede din ve maneviyatın nasıl bir rol oynadığını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel yöntem benimsenmiş, veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

Bu çalışmanın temel problemi, Strazburg'da yaşayan Türk ve Müslüman göçmen bireylerin aile içinde karşılaştıkları sorunların niteliğini ve bu sorunlarla başa çıkma süreçlerinde din ile maneviyatın nasıl bir işlev gördüğünü ortaya koymaktır. Çalışma, göçmen bireylerin aile ilişkilerinde yaşadıkları uyum güçlüklerini, kültürel ve kuşaklar arası farklılıklardan kaynaklanan çatışmalar ile iletişim problemlerini nasıl deneyimlediklerini ve bu sorunlarla nasıl başa çıktıklarını incelemektedir. Bununla birlikte çalışma, bireylerin yaşadıkları ailevî zorlukları aşarken dinî inançlardan ve manevi başa çıkma kaynaklarından hangi yollarla yararlandıklarını ve bu stratejilerin psikolojik iyi oluş ile aile içi uyum üzerindeki işlevlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, göçmen bireylerin yaşantılarına hem din psikolojisi hem de manevi danışmanlık ve rehberlik perspektiflerinden çok katmanlı bir bakış sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmada, bireylerin yaşadıkları belirli bir olguyu nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimin özünü nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymaya odaklanan fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Bu bağlamda, Strazburg'da yaşayan göçmen bireylerin aile içi sorunları nasıl yaşadıkları, algıladıkları ve bu sorunlara hangi anlamları yükledikleri çalışmanın temel inceleme alanını oluşturmuştur.

Çalışmada katılımcıların seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmalarda olduğu gibi, araştırma konusu olan olguyu en iyi yansıtabilecek bireylere ulaşmak amacıyla ölçüt örnekleme yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu kapsamda, Strazburg'da yaşayan ve aile içi sorunları deneyimlemiş göçmen bireyler katılımcı olarak belirlenmiştir.

Veriler, katılımcıların yaşantılarını ve deneyimlerini derinlemesine ifade edebilmelerine imkân tanıyan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme formu, literatür taranarak hazırlanmış ve din psikolojisi ile manevi danışmanlık alanında uzmanların görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Formda 10'u demografik olmak üzere toplam 16 açık uçlu soru yer almaktadır. Görüşmelerin bir kısmı ses kaydı alınarak, bazıları ise sadece not tutularak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların mahremiyeti gözetilmiş, tamamı kod numaralarıyla (K1, K2 vb.) ifade edilmiştir.

Görüşmeler sonrasında ses kayıtları deşifre edilerek yazıya aktarılmış ve fenomenolojik çalışmalara uygun tematik analiz süreci kullanılarak çözümlenmiştir. Analiz aşamasında veriler tekrar tekrar okunmuş, anlamlı birimlere ayrılmış, bu birimler benzerlik ve farklılıklarına göre kodlanmış, ardından temalar oluşturulmuştur. Kodlama süreci akran araştırmacılar ve alan uzmanlarının değerlendirmesine sunularak güvenilirlik artırılmıştır. Temalar daha sonra sadeleştirilmiş ve kategorilere ayrılarak katılımcıların deneyimlerinin özüne dair bütüncül bir yorum geliştirilmiştir. Betimsel analizde doğrudan katılımcı alıntılarına yer verilerek bulgular desteklenmiştir.

Çalışma etik kurallar çerçevesinde yürütülmüş, katılımcılardan yazılı ve sözlü onam alınmış, kişisel verilerin gizliliğine özen gösterilmiştir. Araştırma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 21.03.2024 tarihinde onay almıştır.

2.1. Çalışma Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri

Örnekleme, Strazburg merkezde faaliyet gösteren ve millî-manevî değerlere dayalı hizmet sunan dört derneğin³³ gönüllü katılımcılarından oluşmaktadır. Nitel görüşmelere toplam 96 kişi katılmıştır; bunların 80'i kadın, 16'sı ise erkektir. Araştırma sürecinde mülakatlar için ayrılan sürenin sınırlı olması, erkek katılımcılara ulaşmayı güçleştirmiştir. Ayrıca saha koşulları ve erişim imkânlarının kısıtlılığı nedeniyle cinsiyet dağılımında bir dengesizlik oluşmuştur. Bununla birlikte, farklı yaş ve sosyo-kültürel profillerden katılımcılarla görüşülerek verilerin çeşitliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada çeşitliliği artırmak amacıyla çalışan kadınlar ve erkeklerle de mülakatlar yapılmış; daha geniş bir örnekleme ulaşabilmek için görüşme süreleri görece kısa tutulmuş ve farklı aile yapılarında gözlemlenen sorunların tespit edilmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun kadınlardan oluşması, kadınların dernek faaliyetlerine daha yoğun katılım göstermeleriyle de yakından ilişkilidir. Erkeklerin büyük kısmının gündüz saatlerinde çalışıyor olması, kadınların ise bu zaman diliminde daha ulaşılabilir ve görüşmeye müsait bulunmaları, ayrıca aile içi sorunları daha yakından gözlemleyebilmeleri bu durumun başlıca nedenleri arasındadır.

Katılımcıların seçiminde şu kriterler esas alınmıştır: Strazburg'da yaşıyor olmak, belirlenen derneklerdeki faaliyetlere aktif katılım sağlamak, 18 yaş ve üzeri olmak ve gönüllü katılım göstermeyi kabul etmek. Katılımcılarla yapılan görüşmeler öncesinde bilgilendirme yapılmış, gönüllü katılım ve ses kaydı izni alınmıştır. Pilot uygulama kapsamında iki görüşme yapılmış, bu görüşmeler analiz dışı bırakılmıştır.

³³ Bu dernekler: DİTİB , Millî Görüş, Hüdayi Vakfı ve Türk Federasyonu.

Çalışmanın nitel kısmına katılan çalışma grubu, Strazburg’da yaşayan ve mülakatlara katılmayı gönüllü olarak kabul eden toplam 96 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların %83,33’ü kadın (n=80), %16,66’sı ise erkek (n=16) bireylerdir. Katılımcıların yaşları 18 ile 60 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 39,8’dir. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımı şu şekildedir: %69,79’u (n=67) evli, %15,62’si (n=15) bekar, %9,37’si (n=9) boşanmış ve %5,20’si (n=5) dul bireylerdir. Evli katılımcıların evlilik süreleri incelendiğinde; %33,33’ü (n=32) 21–30 yıl arası, %18,74’ü (n=18) 11–15 yıl arası, %12,49’u (n=12) 31–40 yıl arası, %8,3’ü (n=8) 16–20 yıl arası, %4,16’sı (n=4) hem 1–5 hem de 6–10 yıl arası evli olduklarını ifade etmiştir. Daha uzun süreli evlilikler ise %2,08 (n=2) ile 41–50 yıl ve %1,04 (n=1) ile 50 yıl ve üzeri olarak belirlenmiştir.

Tablo 1: Nitel Çalışma Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri

Sosyo-Demografik Özellikler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	80	83,33
Erkek	16	16,66
Medeni Durum		
Evli	67	69,79
Bekar	15	15,62
Dul (Eşinden Ayrılmış)	9	9,37
Dul (Eşi Vefat Etmiş)	5	5,20
Evlilik Yılı		
1-5	4	4,16
6-10	4	4,16
11-15	18	18,74
16-20	8	8,3
21-30	32	33,33
31-40	12	12,49
41-50	2	2,08
50 ve Üzeri	1	1,04
Kaçıncı Kuşak Göçmen		
Birinci Kuşak	41	42,70
İkinci Kuşak	36	37,49
Üçüncü Kuşak	19	19,79

Eşi Kaçınıcı Kuşak Göçmen		
Birinci Kuşak	28	29,16
İkinci Kuşak	46	47,91
Üçüncü Kuşak	6	6,24
Eğitim Durumu		
İlkokul	17	17,70
Ortaokul	15	15,62
Lise	28	29,16
Ön Lisans	16	16,66
Üniversite	11	11,45
Yüksek Lisans	5	5,20
Okuma Yazma Biliyor	2	2,08
Okur Yazar Değil	2	2,08
Meslek		
Ev Hanımı	39	40,62
Esnaf	3	3,12
İşçi	20	20,83
Öğrenci	8	8,33
Öğretmen	3	3,12
Din Görevlisi (Fahri)	10	10,41
Sağlık Sektörü	3	3,12
Özel Sektör	12	12,49
Emekli	2	2,08
Göç Etme Sebebi (Sadece Türkiye Doğumlular)		
Evlilik	37	56,92
İş	2	3,08
Turist	1	1,54
Aile Birleşimi	25	38,46
Toplam	96	100

Göçmenlik kuşaklarına göre dağılımda ise katılımcıların %42,70'i (n=41) birinci kuşak, %37,49'u (n=36) ikinci kuşak ve %19,79'u (n=19) üçüncü kuşak göçmenlerden oluşmaktadır. Birinci kuşak göçmenlerin çoğunluğu evlilik nedeniyle göç ettiklerini, bir kısmı ise iş veya başlangıçta turist olarak gelip sonrasında kalmaya karar verdiklerini belirtmiştir. İkinci

kuşak göçmenlerin büyük bölümü ise babalarının işçi olarak göç ettiği ailelerde doğan bireylerdir. Üçüncü kuşak göçmenler ise göçmenliğin aile geçmişinde kökleştiği, tamamen yerleşik hâle gelmiş bireylerdir.

Evli bireylerin eşlerinin göçmenlik kuşağına bakıldığında, %47,91'inin (n=46) ikinci kuşak, %29,16'sının (n=28) birinci kuşak ve %6,24'ünün (n=6) üçüncü kuşak olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, birçok kadının ikinci ya da üçüncü kuşak bireylerle evlilik yoluyla Fransa'ya göç ettiğini göstermektedir. Nitekim katılımcıların %57,6'sı (n=38), evlilik yoluyla göç ettiklerini ifade etmiştir.

Eğitim düzeylerine göre dağılım incelendiğinde; katılımcıların %29,16'sı (n=28) lise mezunu, %17,70'i (n=17) ilkokul, %16,66'sı (n=16) önlisans, %15,62'si (n=15) ortaokul, %11,45'i (n=11) lisans, %5,20'si (n=5) lisansüstü eğitim almış, %2,08'i (n=2) okuryazar ve yine %2,08'i (n=2) okuryazar olmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların mesleki durumlarına bakıldığında, %40,62'si (n=39) ev hanımı, %20,83'ü (n=20) işçi, %12,49'u (n=12) özel sektör çalışanı, %10,41'i (n=10) fahri din görevlisi, %8,33'ü (n=8) öğrenci olarak tanımlanmıştır. Diğer meslek grupları arasında ise esnaf, öğretmen ve sağlık çalışanları %3,12 (n=3) oranıyla yer almakta, emekli bireylerin oranı ise %2,08'dir (n=2).

Doğum yerlerine göre dağılımda, katılımcıların %67,70'i (n=65) Türkiye doğumlu iken, %32,29'u (n=31) Fransa doğumludur. Fransa'ya göç etme sebeplerine bakıldığında, en yaygın gerekçe %56,92 (n=37) oranıyla evlilik olarak ifade edilmiştir. İkinci sırada, %38,46 (n=25) ile babalarının iş amaçlı göç etmesi ve aile birleşimi ile Fransa'ya yerleşmeleri yer almaktadır. Diğer nedenler arasında %3,08 (n=2) iş ve %1,54 (n=1) turist olarak Fransa'ya gelişler yer almaktadır.

3. Bulgular

Bu bölümde, Fransa'nın Strazburg şehrinde ikamet eden Türk ve Müslüman göçmen bireylerle gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda elde edilen verilerin analizine yer verilmektedir. Çalışmanın nitel boyutunda, farklı yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi ve mesleki geçmişe sahip, göçmenlik açısından farklı kuşakları temsil eden bireylerin aile içi sorunları ve bu sorunlara ilişkin algı ve deneyimleri derinlemesine incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada, yurt dışına ilk kez kendisi göç eden bireyler birinci kuşak göçmen olarak, anne ya da babası daha önce göç etmiş olup kendisi yurt dışında doğan veya Türkiye'de doğduktan sonra göç edenler ikinci kuşak olarak, dedeleri yıllar önce yurt dışına göç etmiş, anne ve babasının her ikisi ya da biri yurt dışında doğmuş olup kendisi de yurt dışında doğan bireyler ise üçüncü kuşak olarak tanımlanmıştır.

Mülakatlara katılanların büyük çoğunluğunu evli bireyler oluşturmakta olup (%69,8; n=67), bu durum çalışmanın odak noktası olan aile içi sorunların analizinde veri zenginliği sağlamaktadır. Bununla birlikte, bekar, boşanmış ve dul bireylerle yapılan görüşmeler, göçmen ailelerin karşılaştığı sorunların daha geniş bir perspektiften ele alınmasına katkı sunmuştur. Özellikle boşanmış bireylerle yapılan görüşmeler, yurt dışındaki göçmen topluluklarda boşanmaya yol açan dinamiklerin anlaşılması açısından anlamlı veriler sunmuştur.

Kuşak farklılıklarının, göçmen bireylerin aile içi yaşantılarına etkisi olduğu varsayımı doğrultusunda, çalışmada katılımcıların göçmenlik kuşakları özel olarak değerlendirilmiştir. Veriler, göçün ilk yıllarındaki bireylerin daha çok aidiyet, dil, kültürel çatışma gibi sorunlarla karşılaştığını; ikinci ve üçüncü kuşakta ise farklı dinamiklerin öne çıktığını göstermektedir. Eğitim düzeyleri açısından katılımcıların çoğunluğunun lise mezunu olduğu, bunun yanında lisans ve lisansüstü eğitim almış bireylerin yanı sıra okuryazarlık düzeyi düşük bireylerin de bulunduğu görülmektedir. Meslek grubu dağılımında ev hanımlarının yüksek oranı, çalışmaya katılanların büyük çoğunluğunun kadın olmasıyla ilişkilidir.

Tablo 2: Katılımcıların Aile İçi Sorun Kaynaklarının Dağılımı

Aile İçi Sorun Kaynakları	N	Yüzde
Çocuk	40	41,66
Akraba	32	30,72
Fikir Ayrılıkları	24	23,04
İletişim Sorunları	21	20,16
Karakter Farklılıkları	21	20,16
Göçmen Olma	20	19,20
Ekonomik	11	10,56
Zararlı Alışkanlıklar	3	2,88
Aldatma	3	2,88
Sosyal Hayat	2	2,08

Yurt dışında yaşayan Türk ve Müslüman göçmenlerin aile içi sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin çözüm potansiyelinin araştırılması amacıyla yürütülen bu çalışmada, araştırmacı, Avrupa'da din görevlisi olarak görev yaptığı yedi yıllık süre zarfında edindiği tecrübeler ışığında hem bireysel destek sunmuş hem de sistematik gözlemler gerçekleştirmiştir. Bu birikim, yapılan mülakatlardan elde edilen verilerin yorumlanmasına ve analiz sürecine önemli katkılar sağlamıştır.

Elde edilen demografik bulgular önceki bölümlerde ayrıntılı biçimde sunulmuştur. Mülakatın diğer bölümleri ise göçmen bireylerin aile içi sorunlarını, bu sorunların kaynaklarını, çocuklara ve akrabalara bağlı olarak ortaya çıkan problemleri, göçmen olmanın aile yapısı üzerindeki etkilerini, yaşanan sorunlarda dinî ve manevi referansların oynadığı rolü, katılımcıların daha önce herhangi bir profesyonel destek alıp almadıklarını ve manevi danışmanlık hizmetlerine ilişkin görüş ve deneyimlerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Tablo 3: Temalar, Alt Temalar ve Alt Temalara Ait Kategoriler

Temalar	Alt Temalar	Kategoriler
	Çocuk Kaynaklı Sorunlar	Eş;
		Çocukların Eğitimi (n=8)
		Disiplin (n=7)
		Sorumluluklar (n=6)
		Bakım (n=2)
		Çocuk;
		Evlilik-Boşanma (n=4)
		Kardeşler Arası Sürtüşme (n=3)
Yurt Dışındaki Göçmenlerin Aile İçinde En Sık Karşılaştıkları Sorunlar		Sorumluluklar (n=2) Dinî Hayat (n=2) Disiplin (n=2) Sosyal Medya (n=2) Kuşak Çatışması (n=2)
Akraba Kaynaklı Sorunlar		Akraba İlişkileri (n=9)
		Gelenekler (n=7)
		Müdahale (n=7)
		Ayrımcılık (n=3)
		Kıyas (n=2)
		Maddi Sebepler (n=2)
		Birlikte Yaşam (n=2)
Fikir Ayrılıkları		Genel Problemler

		Göçmen Olmaktan Kaynaklı Problemler
		Dini Hassasiyetler (n=6)
		Bakış Açısı (n=9)
		Kadın-Erkek Hakları (n=3)
İletişim Sorunları		Sözlü;
		Zaman Ayırmama (n=6)
		Dışarıda Zaman Geçirme (n=5)
		Anlaşamama/ Geçimsizlik (n=4)
		Dil (n=4)
		Sözsüz;
		Şiddet (n=2)
Karakter Farklılıkları		Mizaç Farklılığı (n=11)
		Güven (n=6)
		Kıskançlık (n=4)
Göçmen Olma		Kültür Farkı (n=12)
		Aidiyet Duygusu (n=8)
Ekonomik		Maddi Sıkıntılar (n=6)
		Harcamalar (n=3)
		Ailelere Maddi Yardım (n=2)
Zararlı Alışkanlıklar		Alkol Bağımlılığı (n=2)
		Kumar (n=1)
Aldatma		Aldatma (n=3)
Sosyal Hayat		Yalnızlık (n=2)

Katılımcılara yöneltilen “*aile içindeki en sık karşılaştığınız sorunlar nelerdir?*” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda, çocuk kaynaklı problemler öne çıkmıştır. Katılımcıların %69,8’i (n=67) evli bireylerden oluşmakta; %9,4’ü (n=9) boşanmış ve %5,2’si (n=5) dul bireylerden meydana gelmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların %84,4’ü (n=81) hâlihazırda evli olan ya da geçmişte evlilik tecrübesi yaşamış bireylerden oluşmaktadır. Bu durumun çocuk kaynaklı sorunlar ile ilgili elde edilen bulgularda etkili olduğu düşünülmektedir. Çocuklarla ilgili sorunlar ise

kendi içerisinde çeşitli kategorilere ayrılmış olup bu temalar bir sonraki bölümde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

3 2. Bulguların Yorumlanması

3.2.1. Aile İçi Problemler

Strazburg’da yaşayan Türk ve Müslüman göçmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerde, aile yapısının çeşitli nedenlerle zorlandığı, özellikle çocuk merkezli sorunların öne çıktığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların %41,66’sı (n=40) bu sorunların temelinde çocukların eğitimi, disiplini, kuşak çatışmaları, sosyal medya kullanımı ve eşler arası ebeveynlik anlayışı farklarının yer aldığını belirtmiştir.

Katılımcılardan K94, eşinin cinsiyet temelli ayrımcı yaklaşımını eleştirerek şöyle demiştir: *“Kız ve erkek çocukların eğitimi konusunda sorun yaşıyoruz. Ona göre kıza aşırı dikkat edilip erkek serbest bırakılmalı. Eşim evin büyük çocuğu ve kız kardeşiyle yapamadığı sulhu benim çocuklarımın üzerinde uyguluyor.”* Disiplin uygulamalarında da benzer çatışmalar yaşanmaktadır. K64, bu durumu şu ifadeyle dile getirmiştir: *“Çocukların disiplini hususunda eşim daha esnek, ben daha disiplinliyim. Ben müdahale edince oğlumla ben çatışma yaşamış oluyorum.”* Bu durum, yalnızca ebeveynler arasında değil, ebeveyn-çocuk arasında da otoriteye dair algı farkı nedeniyle gerilime yol açmaktadır. Eşler arasında bu bağlamda rol paylaşımı ve eğitim konularında yaşanan fikir ayrılıkları evlilik doyumunu olumsuz etkileyebilmektedir.³⁴

Disiplin konusu da aile içi anlaşmazlıkların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Katılımcılardan K82, süreci şöyle özetlemiştir: *“Eskiden, çocuklar küçükken yemeleri, içmeleri, uykuları, hastalıkları ne varsa tartışırdık. Şimdi pek tartışmıyoruz. Tartışırsak da genellikle çocukların disiplini ile ilgili oluyor.”* Disiplin anlayışındaki uyumsuzluklar, sadece eşler arasında değil, ebeveyn ile çocuklar arasında da çatışmalara yol açmaktadır.³⁵

Sorumluluk paylaşımı da öne çıkan sorunlardan biridir. Sorumluluk paylaşımındaki eşitsizlikler, özellikle kadın katılımcılar tarafından sıkça vurgulanmıştır. K13, ev içi yükün tek taraflı paylaşılmasından yakılarak şöyle demiştir: *“Aile içi sorumlulukların (ders, telefon, temizlik) hep bende olması eşimle tartışma sebebimiz olabiliyor... Evliliğin ilk yıllarında anlamıyorsun ama zaman geçtikçe sorumlulukların altında*

³⁴ Zekavet Kabasakal – Yağmur Soylu, “Evli Bireylerin Evlilik Doyumunun Cinsiyet ve Eş Desteğine Göre İncelenmesi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 5/4 (2016), 208-214; Şule Karadağ, *Evlilik Uyumu İlişkisinde Aile İçi İletişimin Rolü* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015).

³⁵ Gülhan Köçer – Fatih Çınar, “Ödül ve Ceza Olmadan Çocuk Disiplini Mümkün Mü?”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/2 (2021), 410.

ezilip kalıyorsun.” Benzer şekilde K5, eşinin çocuklara karşı ilgisizliğini şu sözlerle belirtmiştir: *“En büyük sorununuz onun sorumsuz olması. Çocukların babası olmaktan ziyade kardeşleri gibi davranıyor.”* Bu tür durumlar, evlilik doyumunu olumsuz etkilediği gibi kadınların kendilerini yalnız ve değersiz hissetmelerine de yol açmaktadır. Bu bulgu, literatürde kadınların ev içi görünmeyen emeği ve yüklenilen sorumluluklar nedeniyle duygusal tükenmişlik yaşadıklarını ortaya koyan çalışmalarla paralellik göstermektedir.³⁶

Göçmen ailelerde, kuşak çatışmaları özellikle ikinci ve üçüncü kuşak çocuklarla yaşanan anlaşmazlıklarla su yüzüne çıkmaktadır. K85, bu durumu şu şekilde özetlemiştir: *“Bizim Türk kültürüne yakın olup çocuklarımızın burada büyümüş olmaları sebebiyle çocuklarla aramızda kuşak çatışması oluyor.”* Ebeveynlik yaklaşımlarında esneklik düzeyi farklılık gösterdiğinde çatışmalar daha da derinleşmektedir. K58, eşinin otoriter tavrına karşılık kendisinin daha esnek olduğunu *“Mesela kızım akşam 9’a kadar dışarıda kalabilir miyim dediğinde eşim bunu kabul etmiyor. Ben ise sınırlar koyup onların bizden gizli şeyler yapmasını istemiyorum.”* sözleriyle belirtmiştir. Bu ifade, sadece eşler arasındaki tutum farkını değil, aynı zamanda kuşaklar arasında değişen değer sistemlerinin aile dinamiklerine etkisini de ortaya koymaktadır. Bu tür çatışmalar, hem ebeveynlerin hem de çocukların ait oldukları sosyal ve kültürel bağlamlar arasındaki gerilimi yansıtmaktadır.³⁷

Çocuklarla doğrudan yaşanan sorunlar ise evlilik-boşanma süreçleri, kardeşler arası sürtüşme, sorumluluk bilinci, sosyal medya kullanımı, disiplin ve kuşak çatışması gibi başlıklar altında toplanmıştır. Özellikle sosyal medya kullanımı ve eve giriş-çıkış saatleri gibi konular, ikinci ve üçüncü kuşak gençlerle ebeveynleri arasında önemli bir çatışma alanı oluşturmıştır.

Akraba çevresinden kaynaklanan sorunlar da aile içi problemlerde belirleyici unsurlardan biridir. Katılımcıların ifadeleri, kök ailenin ilgisizliği ya da aşırı müdahaleci tavırlarının evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. K51 bu durumu şöyle dile getirmiştir: *“Ailelerimizden beklentilerimiz sebebiyle sorunlarımız oldu. Eşim ailemin torunlarla ilgilenmesini isterdi. Ben de onun ailesinden saygı ve ilgi beklerdim. Bayramlarda dahi arayıp sormadılar. Bu sebeple de aramızdaki*

³⁶ Serkan Altuntaş - Emine Durmuş, “Evlilikte Problem Çözmeyi Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2018), 325; Yahşi Yazıcıoğlu, “Aile ve Yaşam Döngüsü”, *Aile İçi Uyumlu Etkileşim*, ed. M. Bahaaddin Acat (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2015), 6.

³⁷ Ayhan Kaya, “Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları”, 71.

bağlar zedelendi.” Benzer şekilde K33, uzun yıllar kayınvalidesiyle aynı evde yaşamının evliliğine etkisini, “Evlenince 7-8 sene kayınvalidemle birlikte yaşadık. Kalabalık bir ailede olduğumuz için iş hiç bitmiyordu, her kafadan bir ses çıkıyordu. Kalabalıktan yorulduğum zamanlar oluyordu. Şimdi daha sakin bir hayatımız var, kafamız da daha rahat.” sözleriyle ifade etmiştir.

Akrabaların aşırı müdahalesi de katılımcılar tarafından sıkça dile getirilmiştir. K57, bu durumu şu şekilde aktarmıştır: *“Akrabalarla yakınlık hayatımızı genelde olumsuz etkiliyor. Onun akrabaları hayatımıza daha fazla müdahale ediyorlar. Dinî bir hususta fikrimizi söylediğimizde buna da saygı duymuyorlar. (Son yıllarda cami derslerine sık sık katıldığımız için) ‘Üç yılda başımıza hoca mı oldunuz!’ diyorlar.”* K24 ise kök ailenin müdahaleleri nedeniyle eşler arasında sürekli tartışmalar yaşandığını, *“Kayınvalidemler hayatımıza çok müdahale ettikleri için eşimle tartışırdık. Genelde senin ailen benim ailem tartışmaları yaptık. Yaş geçtikçe olgunlaştık, tartışmalar azaldı.”* sözleriyle dile getirmiştir. Bu tür deneyimler, ailelerin evliliklere doğrudan veya dolaylı müdahalelerinin çiftler arası çatışmalara yol açtığını göstermektedir.

Bazı durumlarda ise kök aileyle aynı çatı altında yaşamının özel alanı daraltarak evlilik ilişkisini olumsuz etkilediği görülmektedir. K44, bu süreci *“İlk yıllar kayınvalidem ile aynı evdeydik. 2,5 yıl beraber kaldık. O dönem çok bunaldım. Kendimi o eve de bu ülkeye de ait hissedemedim.”* sözleriyle anlatırken; K93, uzun yıllar süren bu ortak yaşamın sınır ihlallerine yol açtığını, *“Kayınvalidem ile 2 yıl birlikte yaşadık. Ayrı eve çıksak da yine aynı evde gibiydik. 16 sene böyle geçti. Büyük bir aile olduğumuz için sınırlar yok. 3 farklı hane olmamıza rağmen tek bir hane gibiyiz.”* şeklinde ifade etmiştir.

Öte yandan, bazı katılımcılar akrabalarından gördükleri desteğin evliliklerinde güçlendirici bir rol oynadığını dile getirmişlerdir. K35, eşinin ailesinden gördüğü ilgiyi şu sözlerle vurgulamıştır: *“Evlendiğimizde 1 sene kayınvalidemle birlikte yaşadık. Beni gerçek bir aile olarak kucakladılar. Hâlâ en büyük destekçim eşimin ailesidir.”* Benzer şekilde K26, kayınpederinden gördüğü desteğin hayatında önemli bir yer tuttuğunu belirterek, *“Kayınpederim en büyük dert ortağımdı. Eğer ben haklıysam ‘gelinim haklıdır’ der, oğlunu haksız bulurdu. Ben babamdan görmediğim yakınlığı kayınpederimden gördüm.”* demiştir.

Kıyas ve ayrımcılık da aile ile ilgili yaşanan sorunlar arasında yer almaktadır. Aile içindeki haksızlıktan duyduğu rahatsızlığı ifade eden katılımcılardan K49, duygularını şöyle ifade etmektedir: *“Burada aile ile birlikteyiz. Kıyas ve müdahale bizi çok etkiliyor. Bu durum çok yorucu. Biz en küçük olduğumuz için müdahale daha fazla oluyor. Kayınvalidemlerle*

en çok biz ilgilendiğimiz halde en çok kalbi kırılan eşim oluyor. Büyükle dahi ilgiyi bizden bekleyip övgüyü onlara yapıyorlar.” Bir başka katılımcı olan K51 ise aile içindeki kıyas ve adaletsizliklerin akrabalık ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilediğini *“Ailelerimizle sorunlar yaşıyoruz. Mesela akrabalar arasında kıskançlık ve kıyas var. Bu da aile bağlarımızı zedeliyor. Kayınpederimin mirası adaletsiz dağıtması ailemizi olumsuz etkiledi, bu sebeple küslükler oluştu.”* diyerek anlatmaktadır.

Katılımcıların ifadeleri, akraba çevresiyle olan ilişkilerin çiftler üzerinde hem çatışma hem de destek boyutuyla güçlü etkiler bıraktığını göstermektedir. Bu bulgu, literatürde de kök aileyle birlikte yaşamının ya da ailelerin evliliklere müdahil olmasının göçmen çiftlerde uyum sorunlarını artırdığına işaret eden çalışmalarla örtüşmektedir.³⁸ Bununla birlikte olumlu örnekler, akrabaların destekleyici tutumlarının çiftler arasında aidiyet ve dayanışmayı güçlendirebildiğini ortaya koymaktadır.

Farklı coğrafyalarda doğup büyümüş olmanın eşler arası iletişim sorunlarına sebep olduğu dikkat çekmektedir. Eşinin Türkçe'ye yeterince hâkim olamaması sebebiyle evliliğin ilk yıllarında sorunlar yaşadıklarını anlatan K79, *“İlk evlendiğimiz yıllarda Türkçesi çok iyi olmadığı için iletişim problemlerimiz olmuştu.”* sözleriyle anlatmaktadır. Yapılan mülakatlarda göçmen olmaktan kaynaklı problemler de dikkat çekmektedir. Fransız Müslüman bir anne ile Türk bir babanın çocuğu olan K67 ise, annesinin yıllar önce Müslüman olduğunu, sonrasında babasıyla tanışarak evlendiğini ancak anne tarafından Hristiyan olan akrabalarıyla zaman zaman sorunlar yaşadıklarını şu sözlerle ifade etmektedir: *“Anneannem ve dedem Hristiyan. Annemin Müslüman olması ilişkilerimizi etkiliyor. Mesela anneannemle dinî konularda hiç konuşmuyoruz. Bir defa konuştuk tartışmayla bitti sonra bir yıl görüşmedik. Mesela ben kapanınca çok kızdı, bu sebeple 3 aydır görüşmüyoruz.”*

İletişim kaynaklı problemler de yaşanan sorunlar arasında yer almaktadır. Yıllar içinde birbirlerine zaman ayıramamaktan eşiyile iki yabancıya dönüştüklerini ifade eden katılımcılardan K88, gerek kendi hayatı gerek evlilik hayatındaki dönüşümünü şu sözlerle ifade etmektedir: *“Eşim çok çalıştığı için bize pek vakit ayıramazdı. Zaman içinde birbirimize çok yabancılaştığımızı farkettim. Birbirimize çok zaman ayırmadığımız için o kendini farklı geliştirdi ben farklı. Bu da aramızda fikir ayrılıklarına neden oldu. Maneviyat durumumuz farklılaştı, ben gelişime açtım süreç içerisinde değiştim geliştim. O olduğu yerde kalmayı tercih etti. Evlilik sürecimizde hastalıklarla ciddi imtihanlarımız oldu. Oğlumun rahatsızlandığı dönem bu değişimin bir başlangıcı oldu. İlişkiler zamanla*

³⁸ Akdoğan Öztürk - Yücelsin Taş, “Fransa’daki Üçüncü Kuşak Türklerin Kültürel Uyum Durumlarının İncelenmesi” 63-65.

değişebiliyor. Birbirimize vakit ayırabilmek önemli. Biz birbirimizin gençliğini sevdik, orta yaşı da sevdik ama yaşlıklarımızdaki hallerimiz o kadar değişmişti ki birbirimizi tanıyamadık. Eşim 45 yıl boyunca kendisini ailesine adanmış kadını sevdi. Ne zaman ki ben çalışmaya başladım, içindeki kadını farkettim. Meğer o kadının kendi için de zaman ayırmaya ihtiyacı varmış. Kendimi çok ötelemişim. Eşim bu değişime alışamadı. Onun bendeki değişimleri, ihtiyaçlarını görmemesine çok kızgındım. Eşim şimdi yaşasa ona farklı bir gözle bakardım. Her yaşını ve her halini sevmek isterdim. Ama biz gurbette ayakta kalacağız derken bunları hep kaçırdık. Bizim hayatımız iki çocuğun hayat mücadelesiydi.”

Evlilik ilişkisi oldukça karmaşık ve sürekli olarak değişen ve gelişen bir ilişki biçimidir. İki farklı kişilikteki bireyin aynı çatı altında yeni bir hayat kurması kolay değildir. Bu sebeple eşler arasındaki ilişkilerde mizaç farklılıkları da oldukça etkilidir. Eşinin ani öfkeleri olduğunu belirten katılımcılardan K77, “Eşim çabuk sinirlenir ama öfkesi saman alevi gibidir. Merhametli birisi fakat çabuk parlıyor. Öfkesinin şeker hastası olmasından kaynaklandığını düşünüyorum.” diyerek eşinin öfkelenmesi sebebiyle sorun yaşıyor olsa da bu durumu anlamaya çalıştığını ifade etmektedir. Kültür farklılıkları da aile içi ilişkilerde oldukça etkili gözükmektedir. Eşinin Fransa’da büyümüş kendisinin de Türkiye’de yetişmiş bir insan olması sebebiyle kültür farkını çok fazla yaşadığını ifade eden K15, evlilik hayatında çok zorlandığını şu sözlerle açıklamaktadır: “Onun burada doğmuş büyümüş olması benim ise evlilik sebebiyle gelmiş olmam çok problemlili bir hal. Sonraki nesil için asla tavsiye etmediğim bir durum. Akraba olmamıza rağmen çok sorunlar yaşadık. Kültür çatışması, karakter farklılıkları çok oldu. Hiçbir şeyi benimle paylaşmazdı. Neredeyse hiç ortak noktamız yoktu. O zamanlar bir yerlerde sorun olduğunu aileme söylemiştim ama beni dinlememişlerdi.”

Göç etmek ve başka bir coğrafyada yeni bir hayat kurmak, tarih boyunca hem maddî hem de manevî açıdan zorlu bir süreç olmuştur. Göçmen bireyler, yeni bir toplumu kabullenme ve o toplum tarafından kabul edilme, asimile olmadan uyum sağlama ve aidiyet geliştirme gibi güçlüklerle karşılaşmaktadır.³⁹ Göç edilen ülkedeki dinî ve kültürel farklılıklar, uyum sürecini daha da karmaşık hale getirmekte; özellikle ikinci ve üçüncü kuşaklarda entegrasyon ile asimilasyon arasında kimlik

³⁹ Tuba Kevser Şahin, “Göçün Sosyolojik, Psikolojik ve Ailevî Boyutları: Kur’an Perspektifinden Günümüz Türk Göçmenlerine,” *Göç: Tarih ve Toplum*, ed. Zeynel Özlü (Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2025), 140.

çatışmalarına neden olabilmektedir.⁴⁰ Nitekim Akıncı'nın⁴¹ Fransa'daki birinci ve ikinci kuşak Türk göçmenlerin etnik ve dinsel kimlik algılarını inceleyen çalışması, bu kimliklerin büyük ölçüde öz kültüre dayandığını ve kuşaklar arasında köken ile hâkim grup kimliğiyle özdeşleşme düzeylerinin farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum aile içi ilişkilerde de kendisini göstermektedir.

3.2.2. Yaşanan Sorunların Paylaşılması

Göçmenlerin yurt dışında yaşadıkları sorunları kimlerle paylaştıkları, çalışmanın anlamlı verilerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, katılımcılara sorun yaşadıklarında kime danıştıkları sorulduğunda elde edilen cevaplar şu şekilde olmuştur.

Katılımcıların %26,04'ü (n=25), güven duymama veya başkalarını üzmemeye gibi nedenlerle sorunlarını pek kimseyle paylaşmadıklarını belirtmiştir. Göçmenlerin %37,49'u (n=36), kendilerini en rahat ifade ettikleri grup olarak arkadaşlarını seçmiş ve en çok onlarla dertleştiklerini ifade etmiştir. Arkadaşlardan sonra en çok tercih edilen grup %19,79 (n=19) ile kardeşler olmuştur. Bunu %16,66 (n=16) ile anne ve babalar takip etmektedir. Yenge, teyze, dayı gibi diğer akrabalar ve ailedeki diğer kişiler de %14,58 (n=14) ile en çok dertleşilenler arasında yer almaktadır. Din görevlileri ise %12,49 (n=12) ile sorunların çözümünde destek olarak görülen bir diğer grup olmuştur. Göçmenlerin %11,45'i (n=11), bir sorun yaşadıklarında, o sorun eşiyle ilgili olsa dahi, sorunlarını yine eşleriyle paylaştıklarını ifade etmiştir. Sorunların paylaşıldığı grupları %4,16 (n=4) ile psikologlar ve %2,08 (n=2) ile komşular takip etmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Yaşadıkları Sorunları Kimlerle Paylaştıklarına İlişkin Yüzdelik Dağılım

Yaşadıkları Sorunları Kimlerle Paylaştıkları	N	Yüzde
Pek Paylaşmam	25	26,04
Arkadaş	36	37,49
Kardeş	19	19,79
Anne- Baba	16	16,66
Aile (Diğer Fertler)	14	14,58
Din Görevlisi	12	12,49

⁴⁰ Özcan Güngör, "1.5 ve 2. Nesil Türk Gençlerinin Ailede Dinî Sosyalleşmeleri: New Jersey, USA Örneği", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53(2) (2012), 10.

⁴¹ Mehmet Ali Akıncı, "Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları", 30.

Eş	11	11,45
Psikolog	4	4,16
Komşu	2	2,08

Yapılan mülakatlarda göçmenlerin yeni bir ülkede güven duygusu geliştirmekte zorluk yaşadıkları, bu nedenle sorunlarını başkalarına anlatmak yerine çoğunlukla kendi içlerinde çözmeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Mülakat bulguları, göçmenlerin en çok arkadaşlarıyla dertleştiklerini, bazı durumlarda ise eşleriyle sorunlarını paylaşarak çözdüklerini göstermektedir. Örneğin, katılımcı K49, “*Eşimle çok konuştuğum için profesyonel desteğe ihtiyaç duymadım*” şeklinde kendi deneyimini ifade etmiştir. Bu durum, eşler arasında sağlıklı iletişimin aile içi sorunların çözümünde önemli bir rol oynayabileceğini desteklemektedir.⁴²

Katılımcıların %62,4’ü (n=65) profesyonel destek almadıklarını, %35,52’si (n=37) ise ihtiyaç duymadıkları için başvurmadıklarını belirtmiştir. Profesyonel destek almama gerekçeleri arasında; ihtiyaçlarının farkında olmama, dinî inanç ve imtihan anlayışı, dil ve kültürel uyumsuzluk, kınanma korkusu ve güvenilir destek kişinin yokluğu yer almaktadır. Katılımcılardan K81, yaşadığı ülkede gideceği doktorun kendisiyle aynı inanç ve kültür birliğine sahip olmadığını ve bu sebeple de kendisini anlamayacağını düşünerek “*Eskiden Türk ve Müslüman psikolog yoktu. Diğerlerinin de yardımcı olmayacağını düşündüm ve gitmedim.*” diyerek profesyonel destek almadığını söylemektedir. Katılımcılardan K4, “*Evet 5-6 yıl önce psikoloğa 1 defa gittim. Fakat inanç açısından aynı durumda olmadığımız için devam etmedim.*” diyerek oturumlara benzer bir sebeple devam etmediğini ifade etmektedir. K38, “*Müslümanın psikolojik desteğe ihtiyacı olmadığını düşünüyorum. Hep Rabbime sığındım, derdimi O’na anlattım*” diyerek bu yaklaşımını açıklamıştır. Benzer şekilde K56, tasavvuf yolunda zorlukları bir imtihan olarak gördüğünü ve bunların kendini gerçekleştirmesi için bir fırsat olduğunu belirterek destek almadığını ifade etmiştir. Profesyonel destek hususunda bazen de kınanma korkusu insanların bu hizmeti almasına engel olmaktadır. Katılımcılardan K78, psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu bir dönemde kayınvalidesinin izin vermediğini, kendisinin de “deli” derler korkusuyla psikolojik destek alamadığını ama pişman olduğunu şöyle ifade etmektedir: “*Aşırı baş ağrısı yaşadığım bir dönem doktor önerdi de kayınvalidem göndermedi. O dönem birlikte yaşıyorduk. Gidersem “deli” derler diye gidemedim. Şimdiki aklım olsa giderdim.*”

⁴² Amy J. Rauer - Brenda L. Volling, “The Role of Relational Spirituality in Happily-Married Couples’ Observed Problem-Solving”, *Psychology of Religion and Spirituality* 7/3 (2015), 1.

Profesyonel destek alan katılımcılar ise özellikle kendi kültür ve değerlerine uygun uzmanlarla çalıştıklarında daha verimli sonuçlar elde ettiklerini belirtmişlerdir. K29, “*Arap ve Müslüman bir psikologdan yardım alıyorum. Terapiler sayesinde şimdi kendimi daha iyi hissediyorum.*” diyerek deneyimini paylaşmıştır. Öte yandan, K31 ve K56 gibi katılımcılar, Fransız psikologların kültürel ve dinî farkları nedeniyle kendilerini anlamadığını düşündükleri için destekten sınırlı fayda sağlamış veya seansları bırakmışlardır. Bu bağlamda görülmektedir ki göçmenlerin profesyonel destek hizmetlerinden faydalanabilmesi, yalnızca hizmetin ulaşılabilirliğiyle değil, aynı zamanda kültürel, dilsel ve dinî uygunluğun sağlanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Toplumdaki kınanma korkusu ve önyargılar da göçmenlerin bu hizmeti alma tutumlarını etkilemektedir.

Yapılan mülakatlarda, bazı göçmenlerin dil engeli, dinî ve kültürel farklılıklar nedeniyle profesyonel destek almakta zorlandıkları, hatta uzun yıllar bu hizmetten uzak kaldıkları görülmektedir. Bu göçmenler, sorunlarını genellikle eş, aile veya arkadaş desteği ile aşmaya çalışmış veya manevi kaynaklardan beslenerek psikolojik destek almamışlardır. Zamanla, dil becerilerinin gelişmesi ve Fransa’da doğup büyüyen göçmen nüfusunun artmasıyla, Fransız psikologlardan destek alanların sayısı artmıştır. Ancak, bu hizmetten memnun kalanlar olduğu kadar, din ve kültür farkı nedeniyle yetersiz bulanların sayısı da oldukça fazladır. Sayar,⁴³ mutluluk ve ıstırapın varoluşsal anlamlarının kültürden kültüre değiştiğini ve her kültürde farklı değerlendirildiğini belirtmektedir. Bu düşünce, Fransa’da yaşayan göçmenlerin Fransız psikologlar tarafından anlaşılmadıklarını düşünmelerini desteklemektedir.

3.2.3. Din ve Maneviyatın Rolü

Çalışmanın nitel verileri, göçmen ailelerin yaşadığı sorunlar karşısında en çok başvurdukları başa çıkma yollarından birinin din ve maneviyyat olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar, yaşadıkları duygusal ve sosyal sorunlar karşısında sabır, dua, tevekkül ve şükür gibi dinî değerlerden destek aldıklarını ve bu değerlerin kendilerine güç verdiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 4: Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlarda Dinî Başa Çıkma Aracı Olarak Din ve Maneviyat

Dinî Başa Çıkma Yöntemleri	N	Yüzde
İman	39	40,62
Teslimiyet	36	37,49
Namaz	19	19,79
Dua	16	16,66

⁴³ Kemal Sayar, *Terapi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019), 33.

Sabır	16	16,66
Sohbet/ Ders	12	12,49
Allah Sevgisi/ Korkusu	11	11,45
Kur'an	10	10,41
Şükür	7	7,29

Göçmen bireylerin yaşadıkları kültürel uyum problemleri, aile içi çatışmalar, kayıplar ve ruhsal zorlanmalar karşısında en sık başvurdukları başa çıkma yollarından biri din ve maneviyattır. Strazburg'daki Türk ve Müslüman göçmenlerle yapılan nitel araştırma bulgularına göre, dinî inançlar yalnızca metafizik bir boyut sunmakla kalmayıp, aynı zamanda duygusal düzenleme, anlamlandırma ve dayanıklılık gibi psikolojik süreçlerde de önemli rol oynamaktadır.

Katılımcıların %40,62'si (n=39) yaşadıkları sorunları Allah'a, kadere ve ahirete olan imanları sayesinde aşabildiklerini belirtmiştir (K93, K71, K78, K88). K93 bu durumu şu ifadeyle dile getirmiştir: *“Zorlu zamanlarımda manevi duygularımın desteği çok büyüktü. En büyük desteğim Rabbime olan inancımdı. Allah korkusu ve ahiret inancımınla sabrediyorum. Mükafatımı ahirette Rabbimden bekliyorum.”* K71 ise, ailesinde yaşanan ciddi sağlık sorunları ve babasının vefatına rağmen teslimiyet duygusu sayesinde ayakta kalabildiğini ifade etmiş; *“İman gücüyle sorunlarımızı aşılabiliyoruz. Din güncel bir alan, yaşadığımız her hususa bir delil sunabiliyor. Teslimiyet, en büyük güç kaynağımız.”* demiştir.

İbadetlerin (namaz, dua, Kur'an) birer dinî başa çıkma aracı olarak bireyler üzerindeki yatıştırıcı ve toparlayıcı etkisi de öne çıkmaktadır. Katılımcıların %19,79'u (n=19) namaz, %16,66'sı (n=16) dua, %10,41'i (n=10) ise Kur'an okuyarak huzur bulduklarını ifade etmiştir (K10, K11, K83). K10, yaşadığı çatışmalarda içini yalnızca Allah'a açabildiğini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Dinî inancımın yaşadığım zorlukları aşmamda çok büyük etkisi var. Eşimle tartıştığım zamanlarda ya da başka bir sorun yaşadığımda namaz kılarak daha hissederek kılıyorum. İçimizi kimseye dökemiyoruz ancak Allah'a dökülebiliyoruz.”* Benzer şekilde K83, *“Derdimi kimselere anlatamayınca Kur'an'a sarıldım. Kur'an okuyup, namaz kılarak derdimi aşmaya çalıştım. Kurtarıcı bunlar oldu.”* sözleriyle inancının yaşamsal etkisini vurgulamaktadır.

Travmatik deneyimlerle başa çıkmada dinin sağladığı anlamlandırma işlevi de dikkat çekicidir. K2, eşi tarafından bıçaklandıktan sonra iki çocuğuyla yeni bir hayat kurarken, maneviyatın onu hayata bağladığını belirtmiş ve *“Zor günlerden geçmiş olsam da şu an beni erıştirdiği güzellikler için Rabbime hep şükrediyorum.”* demiştir. K3 ise, *“Eğer dinî*

inancım olmasaydı, eşimin beni evden attığı gün kızımı da yanıma alıp kendimi kanala atabilirdim. Yapmadıysam inancım sayesinde.” diyerek inancının hayat kurtarıcı etkisini dile getirmiştir.

Katılımcılar, teslimiyet, sabır ve şükür kavramlarının kendilerine ruhsal güç verdiğini vurgulamışlardır. K78, *“Hayattaki imtihanlarımda dinî inancım bana destek olur. Dualarla Rabbimin yardımıyla ayaktayım. Teslim oldukça imtihanımın kolaylaştığını düşünüyorum.”* derken; K46, iki çocuğunu kaybettiği süreci *“Bu dönemleri Allah sevgisi ve Allah korkusu ile atlattım. Eğer O bana sabır vermeseydi dayanamazdım.”* şeklinde anlatmaktadır.

Sosyalleşme ve destek alma bağlamında cami sohbetleri önemli bir rol oynamaktadır. K54, *“Maneviyatın hayatımda çok güzel bir etkisi var. Tasavvuf sohbetleri bana çok iyi geliyor. Aklıma gelen kötü düşünceler sohbete gelince silinip gidiyor.”* diyerek bu etkinliklerin zihinsel ferahlık sağladığını belirtmiştir. Benzer şekilde K59, *“Eskiden her şeyi kafaya takardım. Ama buradaki dersler sayesinde imtihanlarımıza karşı nasıl davranmamız gerektiğini anlıyoruz.”* demiştir. K53 ise sohbetleri “manevi destek” olarak nitelendirmiştir.

Yas ve hastalık süreçlerinde de din ve maneviyatın destekleyici rolü belirgindir. K34 eşinin kanser sürecinde dua ve teslimiyetle süreci atlattığını belirtmiş; K41 ise babasının vefatı sonrası dinî pratiklerle yeniden bağ kurduğunu, önceki imanının ona göre *“taklide dayalı”* olduğunu ifade etmiştir. K88, kanser teşhisi aldığı süreçte teslimiyetin dönüştürücü etkisini şöyle anlatır: *“Tedavi süreci kolay değildi ama hiç isyan etmedim. Zor bir süreç ama bana bir şey öğretecek diyerek yaşadım. Duaların gücünü de idrak ettim.”*

Maneviyat, yalnızca bireysel dayanıklılığı değil, aynı zamanda ahlakî davranışları da şekillendirmekte ve sosyal ilişkilerde düzenleyici rol üstlenmektedir. K47, annesine kızdığı zamanlarda dinin öğrettiği saygı ilkesiyle öfkesini kontrol edebildiğini belirtirken; K61, *“İmtihansız hayat yok. Maneviyatı iyi günlerimizde biriktiriyoruz, zor zamanda ondan besleniyoruz.”* demiştir. Bu ifadeler, maneviyatın yalnızca kriz anlarında değil, günlük yaşamın sürekliliğinde de önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, yaşadıkları sorunları aile bireyleri ya da profesyonel bir yardım olmadan içselleştirerek yaşadıklarını ifade etmiştir. Ancak bazıları, özellikle kadın din görevlileriyle yaptıkları görüşmelerin kendilerine iyi geldiğini (K1, K74, K82), yalnız olmadıklarını hissettirdiğini ve psikolojik olarak rahatlamalarını

sağladığını belirtmiştir. Bu durum, manevi danışmanlık hizmetlerinin göçmenler arasında daha görünür ve erişilebilir hale getirilmesinin önemini ortaya koymakta ve yapılan diğer çalışmalarla da örtüşmektedir.⁴⁴

Katılımcılara yöneltilen “*Hayatınızın herhangi bir döneminde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti aldınız mı?*” sorusuna katılımcıların %59,52’si (62 kişi) böyle bir hizmetten haberdar olmadıklarını ifade ederek cevap vermişlerdir. % 27,84 (29 kişi) ise bu hizmetten haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %4,8’i (5 kişi) ise bu konuda yorum yapmamıştır. Elde edilen bulgular manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tanınırlığının düşük olduğunu göstermektedir. K1, eski eşiyle boşanma sürecinde camideki din görevlilerinden manevi destek aldığını ifade etmiş ve “*Evet aldım. Eski eşim camiye gidip gelen birisiydi. O sebeple özellikle camiden birileri bize yardım edebilir diye düşündüm ve kadın din görevlisine başvurdum. Önce onunla yüz yüze görüştük. Daha sonra kadın manevi danışman benimle, erkek manevi danışman ise eşimle görüştü. Sonrasında ortak bir görüşme yapıldı. Sonraki süreçte de görüşebileceğimizi söylediler. Eşim değişime açık değildi. Görüşme çabalarım cevapsız kaldı. Her zaman olduğu gibi beni suçladı. Sonuç değişmedi.*” sözleri ile danışmanlık hizmetinden elde ettiği deneyimi aktarmıştır.

Göçmenlerin din ve maneviyatla ilgili konulardan büyük ölçüde faydalandıkları gözlemlenmiştir, ancak manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinden çoğunun haberdar olmadığı da tespit edilmiştir. Bu hizmetler, hem tanım hem de işlev açısından göçmenler tarafından yeterince bilinmemektedir. Katılımcılardan bazıları, bu tarz bir desteğin varlığından haberdar olmadıklarını, ancak dinî içerikli rehberliğin aile sorunlarının çözümünde faydalı olabileceğini düşündüklerini belirtmiştir. Sosyolojik bir değerlendirme yapıldığında, mülakatlara katılanların çoğunun kadın olması, bu hizmetlerden faydalanmak için kadın din görevlilerine duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle evlilik, boşanma, hastalık ve yas süreçlerinde manevi desteğe ihtiyaç duyan göçmenlerin çoğu (K14, K74, K57, K1, K82, K49, K90) aldıkları hizmetten memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir. Yapılan araştırmalar da bu süreçlerde manevi danışmanlık hizmetlerinin olumlu etkilerini

⁴⁴ Şeymanur Şeker, *Göçmenlere Değer Odaklı Manevî Güçlenme ve Bakım Programının Uygulanması: Almanya Örneği* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022); Hatice Kılınçer, *Aileye Tutunmak: Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2022).

desteklemektedir.⁴⁵ Bazı göçmenler, bu hizmetin yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu çerçevede, Avrupa'daki camilerde sunulan manevi danışmanlık hizmetlerinin dahagörünür, erişilebilir ve sistematik bir yapıya kavuşturulması gerekliliği öne çıkmaktadır. Profesyonel düzeyde yapılandırılmış manevi rehberlik hizmetlerinin, göçmen ailelerin psikososyal uyum süreçlerine anlamlı katkılar sunabileceği değerlendirilmektedir. Çalışma bulguları, din ve maneviyyatın göçmen bireylerin yaşamlarında düzenleyici ve dönüştürücü bir güç olarak etkili olduğunu ortaya koymakta; bu bağlamda manevi danışmanlık hizmetlerinin bilinçli bir şekilde yaygınlaştırılmasının önemli bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda göçmen ailelere yönelik bir manevi danışmanlık ve rehberlik modeli geliştirilmiştir; modelin ayrıntıları ise bu makalenin kapsamı dışında bırakılmış olup ayrı bir çalışmada ele alınmaktadır.

4. Tartışma

Çalışmanın bulguları, Strazburg'da yaşayan Türk ve Müslüman göçmen ailelerin en sık yaşadığı sorunların çocuk merkezli çatışmalar, akraba kaynaklı gerilimler, iletişim eksikliği ve kuşak farklarından kaynaklanan değer uyumsuzlukları olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, göçün aile yapısında kültürel uyumsuzluk, rol belirsizliği ve kuşaklar arası gerilimleri artırdığına dair literatürle uyumludur.⁴⁶

Çalışmada özellikle çocuk eğitimi, disiplin anlayışı ve sosyal medya kullanımı gibi konularda ortaya çıkan çatışmalar, göçmenlik bağlamında daha belirgin hâle gelmiş ve aile içi işlevselliği olumsuz etkilemiştir. Bu

⁴⁵ Salihanur İnal – Orhan Gürsu, “Kanser Hastalığını Kabul, Anlamlandırma ve Açıklamada Manevî Danışmanlık Hizmetlerinin Etkisi”, *Turkish Academic Research Review* 8/2 (2023), 957-977; Mebrure Doğan - Fatih Karaca, “Covid-19 Salgın Sürecinde Aktif Çalışan Sağlık Çalışanlarında Ölüm Kaygısı ile Dinî Başa Çıkma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 55 (2021), 327-351; Zeynep Karlık – M. Naci Kula, “Manevî Danışmanlık ve Rehberlikte Krize Müdahale Yaklaşımları”, *Türk Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 5 (2022), 99-128; Kılınçer, “Aileye Tutunmak: Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı”; Fatma Baynal, “Boşanma Sonrası Başa Çıkma Dinî ve Manevî Etkilerin İncelenmesi”, *Bilimname* 35 (2018), 253-282.

⁴⁶ Sueda Nur Ünsal, “Göçün Kuşaklar Arası Sonuçları: Türkiye ve Avrupa’da Durağanlığın ve Değişimin Sosyo-Ekonomik, Ailesel ve Kültürel Kalıpları”, *Turkish Journal of Diaspora Studies* 5/1 (2025), 96-99; Melike Baş v.dğr., “Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (2017), 1680-1693.

durum, göçmen ailelerde kimlik aktarımındaki kırılmalar ve kültürel uyum zorluklarının aile içi ilişkiler üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir.⁴⁷

Çalışmanın dikkat çeken başka bir bulgusu, din ve maneviyatın katılımcılar için güçlü bir psikolojik ve duygusal destek kaynağı olarak görülmesidir. İbadet, dua ve cemaatle birliktelik; stresle başa çıkma, sabır geliştirme ve duygusal dengeyi koruma açısından işlevsel bulunmuştur. Bu durum da mevcut lüteratür ile örtüşmektedir.⁴⁸ Özellikle kadın katılımcıların dinî pratikleri bir tür içsel denge mekanizması olarak tanımlamaları, dinin göç bağlamında iyileştirici ve düzenleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Camiler ve dernekler de göçmen bireyler için ibadet mekânı olmanın ötesinde sosyal dayanışma ve rehberlik sunan destek merkezleri olarak görülmektedir.⁴⁹ Bununla birlikte, katılımcıların çoğunun manevi danışmanlık hizmetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı, ancak bu hizmetlere duyulan ihtiyacın yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Müslüman topluluklara yönelik profesyonel manevi danışmanlık hizmetlerinin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.⁵⁰

Genel olarak çalışma, göçmen ailelerin kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları sorunların çok boyutlu olduğunu; dinî ve manevi kaynakların ise bu süreçte hem bireysel hem de ailevi dayanıklılığı artıran önemli bir destek unsuru olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Strazburg'da yaşayan Türk ve Müslüman göçmen ailelerin karşılaştıkları aile içi sorunların niteliğini ve bu sorunlarla başa çıkma süreçlerinde din ile maneviyatın nasıl bir rol oynadığını incelemiştir. Bulgular, göçün aile yapısı üzerinde çok boyutlu etkiler yarattığını; kuşaklar arası çatışma, ebeveynlik rolleri, iletişim güçlükleri, kültürel uyumsuzluk ve toplumsal dışlanmanın aile ilişkilerini doğrudan etkilediğini

⁴⁷ Esmâ Yılmaz - Gülay Günay, “Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme”, 1-19.

⁴⁸ Ahmet Karakaş – Mustafa Koç, “Stresle Başa Çıkma ve Dinî Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişki: Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 3/3 (2014), 610-631.

⁴⁹ Tuba Kevser Şahin, “Göçmen Gençlerin Kimlik ve Aidiyet İnşasında DİTİB Camilerindeki Dinî Sosyalleşmenin Etkisi: Strazburg Örneği”, *Değişen Dünyada Aile ve Gençliğin İnşası*, ed. Coşkun Baba v.dğr. (İstanbul: Ravza Yayınları, 2025), 529.

⁵⁰ Aslan Türkşen, “Fransa’da Yaşayan Türklerin Manevî Danışmanlık İhtiyacı”; Muhammed Yamaç, “Avrupa’da Yaşayan Türklerin Dinî ve Sosyo-Kültürel Hayatında Diyanet Vakıfları’nın Yeri ve Önemi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (Aralık 2020), 195; Aydın Gürbüz, “Diasporada Din ve Kimlik: Almanya’daki Genç Türk Göçmenler Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 7 (2023), 72.

göstermiştir. Özellikle çocuk merkezli sorunlar, katılımcılar tarafından en yoğun şekilde dile getirilen problem alanı olarak öne çıkmış; bu durum Avrupa'daki Türk ve Müslüman aile yapısının sosyo-kültürel bir dönüşüm süreci içinde olduğunu göstermiştir.

Mülakatlar, birinci kuşakta ayrılık ve dil eksikliği; ikinci kuşakta aidiyet eksikliği, iki kültür arasında kalma ve okul uyumu sorunları; üçüncü kuşakta ise kimlik karmaşası, kültürel kopuş, yabancılarla evlilik ve aile bağlarının zayıflaması gibi kuşaklara özgü sorunların baskın olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte kültürel farklılıklar, sosyalleşme biçimleri, yaşam tarzı farklılıkları ve dil becerileri gibi göç sürecine doğrudan bağlı faktörlerin aile içi ilişkiler üzerinde önemli etkileri olduğu görülmüştür.

Çalışmanın ikinci alt problemi doğrultusunda, katılımcıların büyük çoğunluğunun manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinden haberdar olmadığı tespit edilmiştir. Bu hizmetlerin bilinirliğinin düşük olması, özellikle yurt dışındaki göçmen topluluklarda manevi danışmanlığın kurumsal olarak yeterince yaygınlaşmadığını göstermektedir. Ayrıca bazı katılımcıların psikolojik veya manevi yardım almaktan damgalanma korkusu nedeniyle kaçındıkları görülmüştür; bu da profesyonel destek arayışını sınırlayan önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir.

Üçüncü alt problem kapsamında elde edilen bulgular, din ve maneviyyatın göçmen ailelerin psikososyal dayanıklılığı üzerinde çok yönlü bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Katılımcılar, karşılaştıkları sorunlarla baş ederken sabır, tevekkül, dua, şükür, teslimiyet ve Kur'an okuma gibi dinî pratiklerden yararlandıklarını; bu pratiklerin kendilerine anlam, umut, sükûnet ve metanet kazandırdığını ifade etmişlerdir. Maneviyyatın bireylerde bağışlayıcılık, ahlakî öz denetim ve psikolojik dayanıklılık gibi olumlu işlevleri desteklediği gözlemlenmiştir.

Çalışma bulguları, Avrupa'daki cami ve derneklerin yalnızca ibadet mekânı olmanın ötesinde, sosyalleşme, duygusal destek ve danışmanlık işlevlerini de yerine getiren dinamik topluluk alanları hâline geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte, bu kurumlarda sunulan manevi danışmanlık hizmetlerinin sistematik ve profesyonel bir yapıya sahip olmadığı, gerek tanınırlık gerekse erişilebilirlik açısından önemli eksiklikler bulunduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle cami ve derneklerin sosyal destek, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin yürütüldüğü çok işlevli merkezler hâline getirilmesi önem arz etmektedir.

Göçmen ailelere yönelik manevi danışmanlık hizmetlerinin nitelikli bir şekilde sunulabilmesi için din görevlilerinin yalnızca dinî bilgilerle değil; aile içi iletişim, kriz yönetimi, kültürlerarası arabuluculuk, psikoloji ve sosyoloji gibi alanlarda da temel düzeyde eğitim almaları gerekmektedir.

Bu bağlamda cami cemaatleri içinde dayanışma temelli destek gruplarının oluşturulması, özellikle kadınların bu süreçlerde aktif rol üstlenmesinin teşvik edilmesi ve kadın din görevlilerinin görünürlüğünün artırılması, göçmen kadınların yalnızlaşmasının önüne geçerek sosyal bağları güçlendirme potansiyeli taşımaktadır.

Bu bulgular, Avrupa’da yaşayan Türk ve Müslüman ailelerin karşılaştığı sorunların hem bireysel hem aile içi hem de yapısal ve kültürel bağlamlarla iç içe geçmiş çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle farklı Avrupa ülkelerinde çeşitli kuşaklardan göçmen bireylerle yürütülecek karşılaştırmalı, çok merkezli ve karma yöntemli araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin maneviyata yükledikleri anlamların analiz edilmesi, gelecek kuşakların dinî ve kültürel ihtiyaçlarının daha doğru biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Genel olarak bu çalışma, din ve maneviyatın göçmen ailelerin yaşadıkları sorunlara karşı güçlü, anlamlı ve işlevsel bir başa çıkma kaynağı sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle Avrupa’daki dinî kurumların yalnızca ibadet odaklı bir yapıdan çıkarak danışmanlık, rehberlik ve sosyal destek alanlarında daha sistematik ve profesyonel bir rol üstlenmeleri gerekmektedir. Hem uygulayıcılar hem de politika yapıcılar açısından manevi danışmanlık hizmetlerinin kurumsallaştırılması, erişilebilir hâle getirilmesi ve göçmen ailelerin çok yönlü ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde yapılandırılması önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Akdoğan Öztürk, Sevinç - Yücelsin Taş, Yaprak Türkan. “Fransa’daki Üçüncü Kuşak Türklerin Kültürel Uyum Durumlarının İncelenmesi”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/1 (2018), 55-66.

Akıncı, Mehmet Ali. “Fransa’daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları”. *Bilgi* 70 (2014), 29-58.

Altuntaş, Serkan - Durmuş, Emine. “Evlilikte Problem Çözmeyi Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2018), 321-331.

Aslan Türkşen, Funda. *Fransa’da Yaşayan Türklerin Manevi Danışmanlık İhtiyacı*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Ataman, Kemal. “Yapısal Adaptasyon ya da Caminin Asli Fonksiyonlarını Üstlenme Süreci”. *III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 531-538 Ankara: DİB Yayınları, 2005.

Ayten, Ali v.dğr. “Dinî Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012), 45-79.

Balcı Arvas, Fatma - Hökelekli, Hayati. “Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 15 (34), 129-160.

Baş, Melike v.dğr. “Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın Ve Çocuk Yaşamına Etkisi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (2017), 1680-1693. <https://doi.org/10.15869/itobiad.309437>

Baynal, Fatma. “Boşanma Sonrası Başa Çıkma Dinî ve Manevi Etkilerin İncelenmesi”. *Bilimname* 35 (2018), 253-282. <https://doi.org/10.28949/bilimname.396376>

Béraud, Céline v.dğr. *De la Religion en Prison*. Presses Universitaires de Rennes, 2016.

Bonelli, Raphael v.dğr. “Depresyonda Dinî ve Manevi Faktörler: Araştırmaların Bir Araya Getirilmesi ve Değerlendirilmesi”. çev. Nurten Kimter. *Dinî Araştırmalar* 16/43 (2013), 224-244.

Boniface, Xavier. “Les enjeux de l’aumônerie musulmane dans l’armée française de 1914 à 1962”. *Revue Historique des Armées* 241 (2005), 91-105.

Doğan, Mebrure. “Ailede Değerlerin İnşasına Psikolojik ve Pedagojik Yaklaşım: Sevgi, Saygı, Sabır, Hoşgörü Değerleri Örneği”. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 31/1 (2023), 92-111. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.1157168>

Doğan, Mebrure - Karaca, Fatih. “Covid-19 Salgın Sürecinde Aktif Çalışan Sağlık Çalışanlarında Ölüm Kaygısı ile Dinî Başa Çıkma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 55 (2021), 327-351.

Düzgüner, Sevd - Ayten, Ali. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*. Ankara: DİB Yayınları, 2020.

Elkins, David v.dğr. “Toward a Humanistic-Phenomenological Spirituality.” *Journal of Humanistic Psychology* 28/4 (1988), 5-18.

Ekşi, Halil. *Aile Terapisi: Manevi Yönelimli Bir Perspektif*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.

Emmons, Robert A. *The Psychology of Ultimate Concerns: Motivation and Spirituality in Personality*. Guilford Press, 2005.

Ercan, Leyla v.dğr. “Göç Sürecinde Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar”. *International Social Sciences Studies Journal* 5/43 (2019), 4785–4792. doi : 10.26449/sss.1726

France3. “Denis Ledogar, l’aumônier qui célèbre la vie au chevet des mourants”. 11 Ekim 2013 <https://france3-regions.francetvinfo.fr/grand-est/2013/10/11/denis-ledogar-l-aumonier-qui-celebre-la-vie-au-chevet-des-mourants-336327.html>

Geçioğlu, Ahmet Rifat - Kayıklık, Hasan. “Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 19/1 (Haziran 2019), 202-224. <https://doi.org/10.30627/cuilah.536797>

Gül, Hatice. “Değişen Kent Ailesinde Sevgi Anlayışları ve İlişkilerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”. *Din ve Bilim: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/2 (2020), 83-96. <https://doi.org/10.47145/dinbil.837193>

Güngör, Özcan. “1.5 ve 2. Nesil Türk Gençlerinin Ailede Dinî Sosyalleşmeleri: New Jersey, USA Örneği”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53(2) (2012), 1-20.

Gürbüz, Abdülcelil. “Diasporada Din ve Kimlik: Almanya’daki Genç Türk Göçmenler Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 7 (2023), 71-91. <https://doi.org/10.59379/tdpd.1251852>

Işık, Esra - Ertuğrul, Fatmagül. “Mülteci Ruh Sağlığında Güncel Yaklaşımlar”. *Sağlık ve Akademik Bakış Dergisi (SABD)* 12/1 (2022), 180–187. <https://doi.org/10.33631/sabd.1055671>

İnal, Salihanur - Gürsu, Orhan. “Kanser Hastalığını Kabul, Anlamlandırma ve Açıklamada Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Etkisi”. *Turkish Academic Research Review* 8/2 (2023), 957-977. <https://doi.org/10.30622/tarr.1288125>

Ünsal, Sueda Nur. “Göçün Kuşaklar Arası Sonuçları: Türkiye ve Avrupa’da Durağanlığın ve Değişimin Sosyo-Ekonomik, Ailesel ve Kültürel Kalıpları”. *Turkish Journal of Diaspora Studies* 5/1 (2025), 96-99. <https://doi.org/10.52241/tjds.1621259>

Kaaniche, Habib S. *L’Accompagnement Spirituel en Milieu Hospitalier*. Paris: L’Harmattan, 2005.

Kabasakal, Zekavet - Soylu, Yağmur. “Evli Bireylerin Evlilik Doyumunun Cinsiyet ve Eş Desteğine Göre İncelenmesi”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 5/4 (2016), 208-214.

Karacan, Durali. “Islamophobia and Values in Western Societies: An Analysis of the Impacts on Muslim Men of Islamophobic Attacks in the UK”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 21/46 (2023), 425-449. <https://doi.org/10.34234/ded.1366107>

Karacan, Durali. “How do Muslim Men in the UK Employ Religion as a Coping Method With Islamophobia?”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 24/1, (2024a), 17-28. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1437973>

Karacan, Durali. "How the Challenges for Somali Muslim Men in the UK Affect Their Identity Resilience?". *Mütefekkir* 11/21 (2024b), 219-242. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1501614>

Karadağ, Şule. *Evlilik Uyumu İlişkisinde Aile İçi İletişimin Rolü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Karagöz, Sema - Gümüş Böke. *Emine Aile ve Dinî Rehberlik Merkezlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri*. ed. Sevde Düzgüner - Ali Ayten. Ankara: DİB Yayınları, 2020.

Karakaş, Ahmet - Koç, Mustafa. "Stresle Başa Çıkma ve Dinî Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişki: Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 3/3 (2014), 610-631. <https://doi.org/10.15869/itobiad.88954>

Karataş, Kasım. "Batı Avrupa'da Yaşayan Göçmen Türk Ailelerinin Uyum ve Bütünleşme Sorunları". *Toplum ve Sosyal Hizmet* 14/1 (2003), 25-39.

Karlık, Zeynep - Kula, M. Naci. "Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Krize Müdahale Yaklaşımları". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 5 (2022), 99-128. <https://doi.org/10.56432/tmdrd.1094333>

Kaya, Ayhan. "Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları". *Göç Araştırmaları Dergisi* 1 (2015), 44-79.

Kelebek Küçükarslan, Görkem - Atasü Topcuoğlu, Reyhan. "Boşanmış Türk Göçmen Kadınlara Sağlanan Sosyal Hizmetler: Belçika Modeli Örneği". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19/3 (2024), 752-774. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.1434353>

Kılınçer, Hatice. *Aileye Tutunmak: Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2022.

Köçer, Gülhan - Çınar, Fatih "Ödül ve Ceza Olmadan Çocuk Disiplini Mümkün mü?" *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/2 (2021), 410-429. <https://doi.org/10.46790/erzisosbil.885803>

Kula, M. Naci. "Zorluk ve Sıkıntılarla Başa Çıkma Süreçlerinde Manevi Destek Örneği Olarak İnşirah Suresi Üzerine Psikolojik Analizler". *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 3 (2021), 9-23.

Le Figaro. "La Difficile Pratique des Religions en Prison". 15 Nisan 2023 <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2011/04/14/01016-20110414ARTFIG00691-la-difficile-pratique-des-religions-en-prison.php>

Levent Abul, Lamia. "Ailede İletişim". *Soru ve Cevaplarla Aile Hayatı: Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. ed. Zekiye Demir. İstanbul: İz Yayınları, 2018.

McGrath, Alister. E. *Christian Spirituality: An Introduction*. Blackwell Publishers, 1999.

Pargament, Kenneth I. *The Psychology of Religion And Coping: Theory, Research, Practice*. Guilford Press, 1997.

Pargament, Kenneth I. "From Research to Practice: Three Waves in the Evolution of the Psychology of Religion and Spirituality". *Spiritual Psychology and Counseling* 8/3 (2023), 207-225. <https://doi.org/10.37898/spc.2023.8.3.191>

Perspektif. “TBMM Avrupa’da Yaşayan Türklere Dair Raporunu Açıkladı”. 29 Mart 2018 <https://perspektif.eu/2018/03/29/turkiye-tbmm-avrupada-yasayan-turklere-dair-raporunu-acikladi/>

Rauer, Amy J - Volling, Brenda L. “The Role of Relational Spirituality in Happily-Married Couples’ Observed Problem-Solving”. *Psychology of Religion and Spirituality* 7/3 (2015), 1- 11.

Richards, P. Scott - Bergin, Allen E. *A Spiritual Strategy for Counseling and Psychotherapy*. American Psychological Association. 2011.

Sayar, Kemal. *Terapi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 7. Basım, 2019.

Settoul, Elyamine. “Musulmans dans les Armées Françaises”. *Migrations Société* 120/6 (2008), 35–48. <https://doi.org/10.3917/migra.120.0035>

Şahin, Tuba Kevser. “Göçün Sosyolojik, Psikolojik ve Ailevî Boyutları: Kur’an Perspektifinden Günümüz Türk Göçmenlerine”. *Göç: Tarih ve Toplum*. ed. Zeynel Özlü. 125-146. Çanakale: Paradigma Akademi Yayınları, 2025.

Şahin, Tuba Kevser. “Göçmen Gençlerin Kimlik ve Aidiyet İnşasında DİTİB Camilerindeki Dinî Sosyalleşmenin Etkisi: Strazburg Örneği”. *Değişen Dünyada Aile ve Gençliğin İnşası*. ed. Coşkun Baba v.dğr. 513-532. İstanbul: Ravza Yayınları, 2025.

Şeker, Şeymanur. *Göçmenlere Değer Odaklı Manevi Güçlenme ve Bakım Programının Uygulanması: Almanya Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Şirin, Turgay - Dursun, Neslihan. “Evli ve Bekâr Bireylerde Yaşamın Anlamı ve Maneviyat Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *EKEV Akademi Dergisi* 85 (2021), 469-482.

Ünsal, Hüseyin. “Göç ve Aile: Göçün Aile Üzerindeki Etkileri”. *Uluslararası Psiko-Sosyal Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2/3 (2022), 84-93.

Vaughan, Frances. “Spiritual Issues in Psychotherapy”. *Journal of Transpersonal Psychology* 23/2 (1991), 105-119.

Wolfinger, Nicholas H. - Wilcox, W. Bradford. “Happily Ever After? Religion, Marital Status, Gender and Relationship Quality in Urban Families”. *Social Forces* 86/4 (2008), 1311–1337. <https://doi.org/10.1353/sof.0.0040>

Yamaç, Muhammed, “Avrupa’da Yaşayan Türklerin Dinî ve Sosyo-Kültürel Hayatında Diyanet Vakıfları’nın Yeri ve Önemi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (Aralık 2020), 181-208.

Yazıcıoğlu, Yahşi. *Aile ve Yaşam Döngüsü. Aile İçi Uyumlu Etkileşim* ed. M. Bahaaddin Acat. 2–25. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015.

Yılmaz, Esmâ - Günay, Gülay. “Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme”. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNİKA Toplum ve Bilim) Dergisi* 2/1 (2022). 1-19.

Zinnbauer, Brian J. V.dğr. “Religion and Spirituality: Unfuzzifying the Fuzzy”. *Journal for the Scientific Study of Religion* 36/4 (1997), 549-564.

Ek:

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Demografik Bilgiler

1. Cinsiyetiniz?
2. Doğum yeriniz?
3. Doğum yeriniz Türkiye ise göç etme sebebiniz?
4. Yaşınız?
5. Medeni durumunuz? (Evli / bekar/ dul)
6. Eğer evli iseniz, eşiniz ya da siz göç ederek mi geldiniz? Kaçınıcı kuşak göçmensiniz?
7. Kaç yıllık evlisiniz?
8. Yaşadığınız şehir?
9. Eğitim durumunuz nedir?
10. Mesleğiniz nedir?
11. Aile içerisinde genelde hangi konularda sorunlar yaşıyorsunuz?
12. Sorunlarınızı çözmek için başkalarına başvurmak isterseniz kimlerle paylaşırsınız?
13. Göçmen bir aile olmak evliliğinizi/hayatınızı nasıl etkiliyor?
14. Aile içinde yaşadığınız problemlerle başa çıkmanızda din ve maneviyat ne derecede etkilidir?
15. Aile içerisinde yaşadığınız problemleri çözmek adına hiç profesyonel destek aldınız mı? Cevabınız evetse, aldığınız bu destek size ne kadar yardımcı oldu? Cevabınız hayırsa, neden destek almak istemediniz?
16. Hayatınızın herhangi bir döneminde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti aldınız mı? Cevap evetse, aldığınız bu destek size ne kadar yardımcı oldu? Cevabınız hayırsa, neden destek almak istemediniz?

